

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму

**Кваліфікаційна робота (проект)
ОР Магістр**

на тему Транснаціоналізація бізнесу та її вплив на національну фінансово-
економічну безпеку

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0511-рз
спеціальності 051 Економіка
освітньої програми економіка та управління
ринком землі
Вишневський Д.О.

Керівник завідувач кафедри міжнародної
економіки, природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму, професор, д.е.н.,
Бабміндра Д. І.

Рецензент завідувач кафедри міжнародної
економіки, природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму, професор, д.е.н.,
Бабміндра Д. І.

Запоріжжя
2022

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра міжнародної економіки, природних ресурсів та економіки
міжнародного туризму
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 051 Економіка
Освітня програма економіка та управління ринком землі

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« _____ » _____ 20 ____ року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ) СТУДЕНТОВІ

Вишневському Дмитру Олександровичу

- 1 Тема роботи (проекту) «Транснаціоналізація бізнесу та її вплив на національну фінансово-економічну безпеку» керівник роботи Колобердянко Іван Іванович, к.е.н. затверджені наказом ЗНУ від «30» червня 2022 року №966-с
- 2 Строк подання студентом роботи 11.12.2022.
- 3 Вихідні дані до роботи інформаційна база законодавчих та нормативних урядових актів України та ЄС, матеріали державної служби статистики України та Євростату, публікації у фахових журналах, електронні економічні публікації, Інтернет ресурси
- 4 Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
 - 1.Теоретико-методологічні основи транснаціоналізації бізнесу
 - 2.Аналіз світового досвіду розвитку транснаціоналізації бізнесу
 - 3.Перспективи впровадження транснаціоналізації бізнес-моделей в Україні
- 5 Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) Графічний матеріал використано у другому розділі при аналізі світового досвіду розвитку циркулярних бізнес-моделей в індустрії моди та в третьому розділі при виявленні наявного потенціалу впровадження циркулярних бізнес-моделей індустрії моди в Україні

6 Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	К.е.н., завідувач Бабміндра Д. І.	01.09.2022	01.09.2022
I розділ	К.е.н., завідувач Бабміндра Д. І.	20.09.2022	20.09.2022
II розділ	К.е.н., завідувач Бабміндра Д. І.	18.10.2022	18.10.2022
III розділ	К.е.н., завідувач Бабміндра Д. І.	15.11.2022	15.11.2022
Висновки	К.е.н., завідувач Бабміндра Д. І.	30.11.2022	30.11.2022

7 Дата видачі завдання 18.06.2022

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми	18.06.2022	18.06.2022
2	Складання робочого плану	25.06.2022	25.06.2022
3	Підбір літератури та вивчення літературних джерел	09.08.2022	09.08.2022
4	Складання плану	13.09.2022	13.09.2022
5	Виконання вступу	18.09.2022	18.09.2022
6	Виконання розділу 1	20.09.2022	20.09.2022
7	Виконання розділу 2	18.10.2022	18.10.2022
8	Виконання розділу 3	15.11.2022	15.11.2022
9	Формулювання загальних висновків	22.11.2022	22.11.2022
10	Подання роботи на кафедру на перед захист	26.11.2022	26.11.2022
11	Попередній захист роботи на кафедрі	26.11.2022	26.11.2022
12	Оформлення роботи та проходження нормо контролю	29.11.2022	29.11.2022
13	Одержання відгуку та рецензії	30.11.2022	30.11.2022
14	Подання остаточного варіанту роботи на кафедру	01.12.2022	01.12.2022

Студент – дипломник _____ Д.О. Вишневський
(підпис)

Керівник роботи (проекту) _____ Д.І. Бабміндра
(підпис)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ О.В. Гамова
(підпис)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 80 с., 1 табл., 80 джерел.

Предмет дослідження – комплекс організаційних, економічних та поведінкових аспектів впливу ТНК на національну фінансову економічну безпеку.

Мета роботи – теоретичне обґрунтування сутності транснаціоналізації бізнесу та зобразити на прикладах її вплив на фінансово-економічну систему країни.

Метод дослідження – діалектичний метод наукового пізнання, метод теоретичного узагальнення, системного аналізу, синтезу, метод статистичного аналізу, методи порівняльного аналізу.

Особливість сучасних ТНК полягає в тому, що ними сповідається в деякому сенсі «подвійний стандарт»: з одного боку, менеджмент ТНК зацікавлений в подальшій лібералізації та демократизації світового економічного простору, з іншого, – закони вільного ринку, що діють в глобальному масштабі, не працюють в рамках структури ТНК, де фактично реалізується планове господарство, встановлюються внутрішні ціни, обумовлені стратегією корпорації, а не ринком.

В роботі досліджуються теоретичні та практичні аспекти утворення та розвитку ТНК. Розкривається сутність ТНК, структуру та фактори, що впливають на її розвиток. Визначені основні методи та інструменти розв'язання проблеми транснаціоналізації бізнесу в Україні. Окреслена динаміка та структура прямих іноземних інвестицій.

Задачі дослідження:

1. охарактеризувати теоретичні основи транснаціоналізації бізнесу та її вплив на національну фінансову економічну безпеку;
2. провести аналіз транснаціоналізації бізнесу та її впливу на національну фінансову економічну безпеку;

3. виокремити проблеми та перспективи розвитку транснаціоналізації бізнесу в Україні.

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ, ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА КОРПОРАЦІЯ, ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ, ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА, ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

SUMMARY

Qualifying work of the master: 80 pages, 1 table, 80 sources.

The subject of the study is a complex of organizational, economic and behavioral aspects of the influence of TNCs on national financial and economic security.

The purpose of the work is to theoretically substantiate the essence of the transnationalization of business and to illustrate its impact on the financial and economic system of the country using examples.

Research method – dialectical method of scientific knowledge, method of theoretical generalization, system analysis, synthesis, method of statistical analysis, methods of comparative analysis. The peculiarity of modern TNCs is that they, in some sense, practice a "double standard": on the one hand, TNC management is interested in the further liberalization and democratization of the world economic space, on the other hand, the laws of the free market operating on a global scale do not work within the framework of the TNC structure, where the planned economy is actually implemented, internal prices are set, determined by the strategy of the corporation, and not by the market.

The paper examines the theoretical and practical aspects of the formation and development of TNCs. The essence of the TNC, its structure and factors affecting its development are revealed. The main methods and tools for solving the problem of transnationalization of business in Ukraine are defined. The dynamics and structure of foreign direct investments are outlined. Research objectives:

1. describe the theoretical foundations of business transnationalization and its impact on national financial and economic security;
2. to analyze the transnationalization of business and its impact on national financial and economic security;
3. to single out the problems and prospects of the development of transnationalization of business in Ukraine.

TRANSNATIONALIZATION, TRANSNATIONAL CORPORATION,
FOREIGN DIRECT INVESTMENT, FINANCIAL SECURITY, ECONOMIC
SECURITY

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ) СТУДЕНТОВІ....	2
РЕФЕРАТ	4
SUMMARY	6
ЗМІСТ	8
ВСТУП	9
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ	12
1.1 Економічна природа процесів транснаціоналізації.....	12
1.2 Поняття фінансово-економічної безпеки	17
1.3 Умови транснаціоналізації бізнесу	24
РОЗДІЛ II АНАЛІЗ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ.....	28
2.1 Динаміка транснаціоналізації бізнесу.....	28
2.2 Ефективність транснаціоналізації бізнесу в Україні	33
2.3 Оцінка впливу на національну фінансово-економічну безпеку транснаціоналізації бізнесу.....	36
РОЗДІЛ III ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ.....	38
3.1 Проблеми транснаціоналізації бізнесу в Україні	38
3.2 Перспективи динаміки розвитку транснаціоналізації бізнесу в Україні.....	42
3.3 Механізм інноваційної трансформації транснаціоналізації світової економіки	52
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
Декларація академічної доброчесності.....	80

ВСТУП

Актуальність теми. Процеси транснаціоналізації виробництва і капіталу, вираженням яких є транснаціональні корпорації (ТНК), і є сьогодні основою і рушійною силою сучасної світової економіки. Процеси глобалізації ведуть до виникнення економічної взаємозалежності держав, в результаті чого відбувається поступова ерозія національного економічного суверенітету і поява нових наднаціональних економічних утворень – глобальних корпорацій – транснаціональних управлінських структур. В умовах формування ринкової інфраструктури світової економіки, під впливом глобалізації та інтеграції світового господарства транснаціональні корпорації завойовують усе нові ринки і прагнуть подальшого розширення економічної влади.

Особливість сучасних ТНК полягає в тому, що ними сповідається в деякому сенсі «подвійний стандарт»: з одного боку, менеджмент ТНК зацікавлений в подальшій лібералізації та демократизації світового економічного простору, з іншого, – закони вільного ринку, що діють в глобальному масштабі, не працюють в рамках структури ТНК, де фактично реалізується планове господарство, встановлюються внутрішні ціни, обумовлені стратегією корпорації, а не ринком.

Дослідження впливу процесів транснаціоналізації актуалізується в сучасних умовах, коли національні держави втрачають власний суверенітет не завдяки традиційним способам агресії, а за рахунок поміркованої експансії в галузі економіки, політики, непрямого впливу. Таким чином, обґрунтування подальших перспектив розвитку світової економіки, визначення стратегічних цілей національної політики України в контексті національної безпеки та інтересів неможливо здійснити без поглибленого

дослідження та оцінки процесів глобалізації, головною рушійною силою яких, як ми зазначали раніше, є сучасні транснаціональні структури

На сучасному етапі розвитку економіки України ТНК відіграють важливу роль у формуванні стратегії розвитку національної економічної системи. Для сучасної України транснаціоналізація підприємств може виступити економічним механізмом, який визначить нові пріоритети суспільного відтворення, цілі та вектори зовнішньоекономічної політики, особливості та умови участі країни в міжнародному поділі праці.

Проблеми дослідження сутності та діяльності ТНК, а також процеси транснаціоналізації тривалий час перебувають у центрі уваги багатьох вчених і науково-дослідницьких інституцій, як зарубіжних, так і вітчизняних, зокрема таких як: М. Аокі, Р. Верной, Ч. Гіл, Р. Гріфін, Дж. Даннінг, Р. Коуз, Т. Орехова, М. Пастей, О. Плотніков, О. Рогач, В. Рокоча, Л. Руденко-Сударєва, С. Якубовский. Водночас, незважаючи на такий науковий здобуток та постійний дослідницький інтерес протягом останніх років до цих проблем, так і не сформувалось консенсусне тлумачення сутності сучасних транснаціональних корпорацій, багато в чому суперечливою є оцінка їх впливу на національні економічні системи, зокрема в контексті їх економічної безпеки та національних інтересів, що потребує подальшого наукового дослідження та моніторингу.

Мета дослідження полягає в аналізі походження та економічної природи ТНК, визначення провідних напрямків розвитку ТНК, дослідження сучасного етапу транснаціоналізації світової економіки та визначення перспектив та можливих наслідків інтенсифікації транснаціональних процесів в Україні для національної економічної системи в умовах глобалізації.

Задачі дослідження:

4. охарактеризувати теоретичні основи транснаціоналізації бізнесу;
5. провести аналіз транснаціоналізації бізнесу

б. виокремити проблеми та перспективи розвитку транснаціоналізації бізнесу в Україні.

Об'єктом дослідження є процес формування і розвитку ТНК.

Предметом дослідження є комплекс організаційних, економічних та поведінкових аспектів впливу ТНК на національну фінансову економічну безпеку.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження послужили фундаментальні положення теорії міжнародних економічних відносин і державного управління. Для досягнення поставленої мети у роботі застосовано системний підхід, а під час вирішення окремих завдань використані загальнонаукові та спеціальні економічні методи: історично-логічного та порівняльного аналізу.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, одного додатку.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

1.1 Економічна природа процесів транснаціоналізації

Сучасний етап розвитку світового господарства, спрямований на створення глобальної економіки, здатної працювати як єдина система в масштабі всієї планети, характеризується стрімким розвитком процесів транснаціоналізації.

Серед вчених не існує єдиного підходу до визначення терміну «транснаціоналізація». Одні дослідники вважають, що транснаціоналізація – це якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя, який характеризується різким зростанням ролі зовнішніх факторів розвитку всіх держав і створенням транснаціонального капіталу. Інші трактують транснаціоналізацію як форму загального процесу інтернаціоналізації господарського життя [7, с. 411].

Так, О. Рогач вважає, що транснаціоналізація – це процес посилення світової інтеграції у результаті глобальних операцій ТНК, в межах якої значна частина виробництва, споживання, експорту, імпорту і доходу країни залежить від міжнародних центрів за межами держави [15, с. 149].

Згідно з визначенням А. Мовсеяна і С. Огнівцева, «транснаціоналізація – це процес перенесення частини відтворювальних процесів з однієї країни в іншу (інші) за допомогою прямих іноземних інвестицій, до яких, на відміну від портфельних, відносять інвестиції, зроблені за кордон з метою організації філій або встановлення контролю над іноземними компаніями, стають залежними. Ці інвестиції здійснюються в основному ТНК, які є основою транснаціоналізації» [8, с. 67].

Неможливість країн, що володіють значними запасами факторів виробництва, ефективно їх використовувати у зв'язку з дефіцитом капіталу обумовлює можливість його переливу з країн з його надлишком за

допомогою прямих іноземних інвестицій. Цей процес є об'єктивною передумовою транснаціоналізації виробництва.

Зауважимо, що транснаціоналізація значно посилює взаємозалежність країн в глобалізованій економіці через вплив на виробництво товарів і послуг, використання робочої сили, інвестицій, технологій та їх розповсюдження між країнами.

Процеси транснаціоналізації стимулюються потребою у зменшенні ризиків, бажанням наблизити виробництво до перспективних ринків збуту, раціоналізувати оподаткування та митні платежі для транснаціональної компанії.

Транснаціональні корпорації (ТНК) – це складні соціально-економічні системи, що поєднують науково-технологічні, торгово-сервісні, фінансові, керуючі, виробничі структури, активність яких в якості лідируючих суб'єктів світової економіки характеризується глобальним масштабом [18, с. 247].

Півстоліття тому почали розвиватися «концептуальні засади сталого розвитку, які, у свою чергу, базувалися на працях В. Вернадського про ноосферу. Пошук шляхів розвитку спільноти має відбуватися на системній основі. Саме положення концепції сталого розвитку можуть надати цю основу. Ці положення є зрозумілими, проте математичний апарат є досить складним, а база знань, яка використовується у розрахунках, має значний обсяг і стосується різноманітних показників: економічних, екологічних, соціальних. Ці показники мають різну природу, різні одиниці вимірювання, що ускладнює розрахунки значень індексів сталого розвитку. Вже розроблені та використовуються методологічні підходи щодо визначення значень цих індексів. Аналізування цих значень у кінцевому підсумку надає особам, що приймають управлінські рішення на рівні підприємства, транснаціональної компанії, країни, групи країн чи світу, потужний інструментарій системного бачення проблем життєдіяльності» Людини на певній території.

Економічна складова сталого розвитку містить у собі оптимальне використання обмежених ресурсів людства на Землі. Розумне, раціональне

обмеження рівня споживання надає змогу «Людині зберегти той чи інший ресурс, або подовжити використання цього ресурсу на ще певний термін. Сировинні транснаціональні компанії суттєво використовують ресурси Землі і саме цим компаніям слід враховувати положення концепції сталого розвитку. Однією з складових збереження ресурсів є заощадливе споживання. Звичайно, структура споживання Людини постійно змінюється, для заощадження впроваджуються природо-, енерго-, матеріалозберігаючі технології. Основну роль тут відіграють ТНК, фінансова потужність цих структур надає можливість вкладати значні кошти у розробку та комерціалізацію технологій, які заощаджують та зберігають ресурси, залишаючи навколишнє середовище для нащадків у належному стані. Економічний вимір містить низку індикаторів, що відображають ту чи іншу складову діяльності певного сектора економіки. Періодично на сайтах таких організацій як «The Heritage Foundation», «World Economic Forum» оновлюється та доповнюється інформація про індекси «Index of Economic Freedom» і «Global Competitiveness Index» для країн. На сайтах статистики країн розміщуються дані, які можна використати для аналізу індексів сталого розвитку для адміністративно територіальних одиниць конкретної країни. Реалізація методичного підходу до обрахунку значень цих та інших індексів та індикаторів здійснено Світовим центром даних з геоінформатики та сталого розвитку (м. Київ) та розміщено на офіційному сайті цієї організації. Саме аналіз економічної складової, більшою мірою, корисний для керівництва транснаціональних компаній, адже надає інформацію про можливості розвитку бізнесу на тій чи іншій території або країні. Важливим при втіленні концепції сталого розвитку є формування системи вимірювання (метрики) для кількісного та якісного оцінювання економічного, екологічного та соціально-інституціонального вимірів.» Сам процес сталого розвитку можна характеризувати змінами таких основних компонентів як безпека (Isec) та якість (Iq1) життя Людини.

Компонента якості життя є інтегрованою оцінкою, яка враховує сумісно усі три виміри сталого розвитку, тобто «відображає взаємозв'язок між трьома сферами розвитку суспільства: економіка, екологія та соціальна сфера. Окремо можна вирахувати індекс сталого розвитку та гармонізацію розвитку. Ступінь гармонізації сталого розвитку показує баланс між економічним, екологічним і соціально інституціональним вимірами. Стосовно компоненти «безпека життя», то фахівцями аналізуються рівень різних загроз на Людину. Глобальними загрозами сталому розвитку виділені: глобальне зниження енергетичної безпеки; порушення балансу між біологічними можливостями Землі й потребами людства в біосфері у контексті зміни демографічної структури світу; поширення глобальних хвороб; дитяча смертність; зростання корупції; обмеженість доступу до питної води; державна нестабільність; глобальні зміни клімату й природні катастрофи та інші.» На рівні країни до загроз адміністративно-територіальним одиницям можна віднести рівень безробіття, зношеність технологічної інфраструктури, зниження добробуту населення тощо.

Сьогодні широко використовують визначення ТНК, запропоноване Організацією об'єднаних націй (ООН). Транснаціональна корпорація – найбільш потужна компанія корпоративного бізнесу, яка діє в рамках міжнародного масштабу і відіграє вирішальну роль у посиленні світогосподарських зв'язків; це гігантські, широко диверсифіковані як в галузевому, так і у географічному плані господарські структури, які за своєю економічною потужністю прирівнюються до деяких держав [9].

Згідно з визначенням ЮНКТАД, транснаціональні корпорації – це підприємства, що складаються з материнської компанії та філій цієї компанії, розміщених за кордоном. Головною ознакою материнської компанії є наявність у компанії контролю над активами економічних одиниць, розташованих на території інших держав. Країна, в якій розташовується штаб-квартира і центральний офіс материнської компанії, є країною базування транснаціональної корпорації, у той час як держави, де

розташовуються об'єкти вкладень ТНК, виступають в якості крайн-реципієнтів.

1.2 Поняття фінансово-економічної безпеки

Базовим критерієм забезпечення національної безпеки будь-якої держави є рівень розвитку її економіки. Стійкий розвиток економіки – це основа реалізації національних інтересів будь-якої країни.

Слід зазначити, на сьогодні немає однозначного трактування поняття фінансово-економічної безпеки, що визначає дискусійний характер даної проблеми. Тому в дослідженні поняття та змісту фінансово-економічної безпеки почнемо з більш загального визначення – економічна безпека.

Заслуговують на увагу сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки. Перший підхід трактує економічну безпеку як невід'ємну частину національної безпеки, тобто це «...захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави в економічній сфері від внутрішніх і зовнішніх загроз». Другий підхід розкриває сутність економічної безпеки як «стан економіки», тобто економічна безпека – це стан економіки й інститутів влади, при якому забезпечується гарантований захист національних інтересів, соціальна спрямованість політики, достатній оборонний потенціал навіть при несприятливих умовах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Третій підхід до визначення сутності економічної безпеки трактує економічну безпеку як сполучення або сукупність умов і факторів, що забезпечують певний необхідний рівень економічного розвитку країни. Четвертий підхід передбачає визначення економічної безпеки як «...якісного стану сукупності основних факторів суспільного виробництва в сполученні зі здатністю держави забезпечити їх ефективно захищене використання в національних інтересах і здійснювати економічну стратегію, адекватну викликам його мінливого економічного простору, з метою досягнення стабільного, стійкого розвитку та самовдосконалення всього суспільства» [4].

Оскільки об'єктами економічної безпеки є держава, суспільство та громадяни, то економічна безпека держави може трактуватися як поєднання економічної безпеки макро- та мікрорівня. Тому забезпечення економічної

безпеки держави визначається безпекою індивідуума та підприємства (фірми).

Оскільки національна безпека держави, в першу чергу, забезпечується станом економіки та захищеністю від загроз фінансової безпеки, розглянемо більш детально фінансову складову безпеки держави, рівень якої також знаходиться у зоні небезпечного стану. Економічна теорія обґрунтовує особливе значення фінансів в економіці країни, покладаючи основну відповідальність за них на державу.

Фінансова безпека – це стан фінансів і фінансових інститутів, при якому забезпечується «гарантований захист національних економічних інтересів, гармонічний та соціально спрямований розвиток національної економіки, фінансової системи та всієї сукупності фінансових відносин і процесів у державі, готовність і здатність фінансових інститутів створювати механізми реалізації і захисту інтересів розвитку національних фінансів, підтримка соціально-політичної стабільності суспільства, а так само формується необхідний і достатній економічний потенціал і фінансові умови для збереження цілісності й єдності фінансової системи навіть при найбільш несприятливих варіантах розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів й успішного протистояння внутрішнім і зовнішнім» загрозам фінансової безпеки [9].

Саме від стану фінансової безпеки залежить рівень розвитку реального сектора економіки, виробнича та всі інші елементи та види безпеки.

Стабільний і збалансований розвиток фінансової, бюджетної, податкової, грошово-кредитної, валютної, банківської, інвестиційної та фондової систем, а також ціноутворення вважаються критеріями фінансової безпеки держави.

Основними загрозами у сфері фінансової безпеки згідно з Законом України «Про основи національної безпеки України» є: недосконалість бюджетної «політики та нецільове використання коштів бюджету; переважно фіскальний характер системи оподаткування; значні обсяги державного та

гарантованого державою боргу, проблеми з його обслуговуванням; різкі зміни рівня цін та курсу національної валюти; недостатні обсяги золотовалютних резервів; невисокий рівень капіталізації банківської системи, невеликі обсяги довгострокового банківського кредитування та значний рівень процентних ставок за кредитами; криміналізація та масштабний вплив капіталу у «тінь» і за кордон; фінансова залежність національної економіки від зовнішніх джерел; нецільове використання коштів державного бюджету; складний фінансовий стан підприємств, недостатність власних коштів для формування необхідного інвестиційного потенціалу, незначні обсяги інвестицій;» недосконалість нормативно-правової бази регулювання платіжно-розрахункових відносин, криза неплатежів [1].

Недостатня увага до зазначених загроз призводить до фінансової кризи, забезпечення безпеки у свою чергу реалізується шляхом ліквідації загроз і компенсації збитків.

Для забезпечення «фінансової безпеки необхідний постійний моніторинг її індикаторів, таких як: рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет України; рівень монетизації ВВП; дефіцит державного бюджету; ступінь доларизації національної економіки; швидкість обігу готівки; ставка рефінансування НБУ;» процентна ставка за банківський кредит та ін.

Фінансова безпека, в свою чергу, містить такі складові: бюджетна, податкова, боргова, грошово-кредитна, валютно-курсова, банківська, інвестиційна безпека.

Основа фінансової безпеки держави в цілому складає її бюджетна безпека. Бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів [6].

Наступна складова – податкова безпека, яку трактують як забезпечення зростання ресурсного потенціалу для соціально-економічної стабільності та

розвитку держави, збереження цілісності фінансової системи, протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам країни.

Оскільки податкова «безпека держави визначається ефективністю податкової тактики держави, яка має оптимально поєднувати фіскальні інтереси держави, індивідуальні та корпоративні інтереси платників податків, то з позицій фіскальної достатності проблема податкової безпеки зводиться до забезпечення держави таким обсягом податкових надходжень, який є оптимально необхідним. Але не слід забувати, що на фіскальну безпеку держави впливають численні податкові, часто необґрунтовані пільги. Разом з тим, податкова безпека держави передбачає оптимізацію рівня оподаткування, адже надмірне підвищення норми оподаткування призводить до збільшення тіньової економіки, згортання легального бізнесу, масового ухилення від сплати податків, а відтак – до скорочення податкової бази. Саме до таких негативних результатів» може призвести надмірне податкове навантаження [5].

Значний податковий тягар гальмує економічне зростання в Україні.

Водночас зниження податкових ставок загрожує скороченню бюджетних надходжень, що може призвести до порушення виконання Державою покладених на неї функцій.

Боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи [6].

До головних індикаторів, що характеризують ефективність боргової політики країни, відносять: спроможність у повному обсязі обслуговувати та своєчасно погашати борг; співвідношення сумарних виплат із обслуговування та погашення державного боргу до загальних доходів

державного бюджету та ВВП; - чисті позичкові залучення за вирахуванням витрат на погашення та обслуговування державного боргу.

Грошово-кредитна безпека – це такий стан «грошово-кредитної системи, який характеризується стабільністю грошової одиниці, доступністю кредитних ресурсів і таким рівнем інфляції, що забезпечує економічне зростання та підвищення реальних доходів населення [6]. В зв'язку з цим, основним завданням грошово-кредитної (монетарної) політики є забезпечення стабільності грошової одиниці, а інструментами реалізації завдання можуть бути: процентна ставка рефінансування; резервні активи ЦБ; операції на відкритому ринку; валютні інтервенції та ін.»

Валютно-курсова безпека – це такий стан курсоутворення, який створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняного експорту, безперешкодного припливу в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках [6].

До критеріїв валютної безпеки відносять: передбачуваність динаміки обмінного курсу національної валюти; збалансованість попиту та пропозиції на валютному ринку; забезпеченість в іноземній валюті потреб держави та суб'єктів господарювання; стабільність джерел надходжень іноземної валюти; самостійність національної валютної політики та ін.

«Фінансову безпеку держави визначає також фінансова безпека банківської системи, яка розглядається в двох аспектах. По-перше, з позиції фінансових наслідків діяльності комерційних банків для економічної безпеки країни в цілому та окремих клієнтів і контрагентів. По-друге, з позиції недопущення та відвернення явних і потенційних загроз фінансовому стану банківської системи країни на рівні як центрального банку, так і комерційних банків» [2].

Безпеку банківської системи трактують, як такий її стан, коли забезпечуються умови для її стабільного й ефективного функціонування для соціально-економічного розвитку країни. До індикаторів безпеки банківської

системи належать: відношення активів банків до ВВП; розмір чистих внутрішніх активів НБУ (обсяг грошової маси та розмір емісій); обсяг чистих зовнішніх резервів НБУ; частка активів недіючих банків у загальній сумі активів комерційних банків; частка іноземного капіталу у сукупному капіталі банківської системи та ін. Безпека банківської системи в цілому залежить від безпеки окремого банку та навпаки.

Наступною складовою фінансової безпеки держави є інвестиційна безпека, яку визначають як такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів [6].

Головними індикаторами, що визначають інвестиційну безпеку, є: частка у загальному обсязі капіталовкладень (в межах 20-25% від ВВП); частка іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій країни; співвідношення прямих і портфельних інвестицій; величина іноземних інвестицій на душу населення; ризикованість інвестиційних проектів й ін.

Забезпечення інвестиційної безпеки держави потребує формування привабливого інвестиційного клімату. На сьогодні інвестиційний клімат

України характеризується низькою привабливістю, що пов'язано з політичною нестабільністю та недосконалістю законодавчої бази.

Оскільки важливою та пріоритетною «складовою економічної безпеки держави є її фінансова безпека, доцільно об'єднати ці поняття в одне – фінансово-економічна безпека. При цьому забезпечення фінансово-економічної безпеки держави потребує вирішення широкого кола проблем, що стосуються формування критеріїв та принципів забезпечення фінансово-економічної безпеки, визначення пріоритетних національних інтересів у фінансовій сфері, здійснення постійного відстеження факторів, які викликають загрози фінансово-економічній безпеці країни, а також вживання заходів щодо їх попередження та подолання. Що стосується системи

забезпечення фінансово-економічної безпеки, зокрема, системи відповідних інститутів і організаційно-управлінських структур, то вона також потребує належної структурної організації.

1.3 Умови транснаціоналізації бізнесу

В основі стратегії «розвитку ТНК лежить інтеграційний підхід, який передбачає оптимізацію діяльності не кожної її окремої ланки, а об'єднання в цілому. При виборі країни транснаціональні корпорації оцінюють умови інвестування за наступними основними критеріями: оцінка місцевого ринку з точки зору його ємності, наявності ресурсів, місцерозташування тощо, політичної стабільності в країні, правових умов іноземних інвестицій, системи оподаткування, характеру торговельної політики, ступенем розвитку інфраструктури, захисту інтелектуальної власності, державного регулювання економіки, здешевлення робочої сили та рівня її кваліфікації, стабільності національної валюти.»[28]

Управлінське рішення – результат вибору з можливих шляхів і способів досягнення цілей. Прийняття управлінських рішень проводиться на основі відповідної інформації. При прийнятті управлінських рішень у підприємницькій діяльності ТНК варто зважати на її економічний механізм як структурну єдність таких чотирьох компонентів: 1) податкові умови; 2) міжнародне позиціонування активів; 3) трансфертні ціни; 4) управління фінансовими потоками. Кожен із компонентів має своє призначення:

- ефект оподаткування суттєво впливає на ключові складові діяльності ТНК і тому податкова система має бути оптимізована;

- міжнародне позиціонування активів, що здійснюється ТНК, надає змогу дещо уникати певних обмежень і певним чином знижувати рівень ризику при переміщенні цих активів;

- механізм трансфертного ціноутворення використовується ТНК як інструментарій додаткового фінансування компанії та збільшення обсягу її прибутку в окремих країнах;

- система управління внутрішніми фінансовими потоками компанії спрямована на отримання додаткового обсягу прибутку за рахунок фінансових операцій.

Важливо, щоб рішення було реалізовано практично з найкращими результатами, тобто найбільш ефективно. Для реалізації планів, досягнення цілей доцільно структурувати елементи системи управління. Важливим є створення такої структури транс національної компанії, яка оптимально відповідає: з однієї сторони, місії корпорації, а, з іншої, оптимально пристосована до особливостей виробничо-комерційної діяльності у різних країнах.

Наступним етапом є структурування науково-дослідних, виробничо-комерційних процесів у вигляді певних робіт. Далі визначається те, хто конкретно буде виконувати ту чи іншу роботу, склад команди фахівців, делегуючи ним повноваження чи право використовувати ресурси компанії. Відповідно до цього фахівці беруть на себе відповідальність за виконання роботи та погоджують її етапи з керівництвом. [30]

Під впливом різних обставин виникають «відхилення від запланованого шляху досягнення цілей. Керівникові варто виявляти ці відхилення протягом всього часу реалізації плану. За результатом спостережень за величиною їхніх відхилень необхідно проводити аналіз та виправляти ситуацію, приймаючи нові управлінські рішення (коректувати плани, трансформувати організаційну структуру, здійснювати мотиваційні заходи). Для формування, прийняття та реалізації управлінського рішення керівництву усіх рівнів ТНК має бути доступна деталізована та формалізована інформація. Незалежно від способу організації інформаційної системи у процесі реалізації цього рішення доцільно враховувати економічні та політичні зміни, законодавчі обмеження та соціально-культурні особливості країни, в якій корпорація здійснює свою виробничо-комерційну діяльність. Інформація до материнської компанії надходить від керівників закордонних підрозділів і може представляти собою аналітичний огляд можливих змін у реальному часі таких складових, як валютний курс, політична ситуація, зміна уподобань покупців тощо.» Проте така інформація може не братися до уваги під час проектування інформаційної системи для

компанії, яка не виходить на зовнішні ринки, але для ТНК ця інформація є досить важлива при прийнятті управлінських рішень.

Як правило, ТНК не приймають усі управлінські рішення централізовано, але керівництво «компанії намагається знайти розумну достатність у поєднанні прав прийняття управлінських рішень на рівні штаб-квартири та її підрозділів. Так, рішення з важливих питань щодо стратегії управління ТНК можуть прийматися централізовано. Навпаки, рішення, які не є важливими, можуть прийматися на більш низьких рівнях управління компанії, керівництвом дочірніх і асоційованих компаній, філій. Централізовано здійснюються й дослідні та пошукові роботи (R&D). Ці роботи зосереджені у підрозділах, які, як правило, знаходяться у країні базування. Таке зосередження важливо тому, що діяльність цих підрозділів має суттєво контролюватися безпосередньо штаб-квартирою ТНК (країна базування може значно захистити комерційну таємницю розробок), а результати у вигляді розробок передаються» у підрозділи за кордоном для виробництва та комерціалізації.

Великі транснаціональні корпорації зосереджені в основному в секторах, які відчувають глобальну конкуренцію (наприклад, в обробній промисловості), і завжди відіграють ключову роль в періоди економічного підйому, наступного за черговою рецесією. Це, як правило, найбільш відомі світові бренди, широко представлені в різних галузях економіки. Слід відзначити вклад великих ТНК у зростання продуктивності і зайнятості у різних галузях економіки. Особлива їх концентрація відзначена в семи секторах: обробної промисловості, інформаційно-технологічному секторі, професійних послугах, торгівлі, видобувної промисловості, фінансах, комунальних послугах.

До найбільш важливих параметрів, що відрізняють ТНК від інших організацій і інститутів слід віднести [26]:

- виробництво або надання послуги, не менше ніж у шести країнах;
- частка зайнятих іноземних працівників не менше 25%;

- частка капіталовкладень за кордоном в структурі активів складає не менше 25%;
- річний обіг – не менше 1 млрд. дол. США;
- обсяг реалізації товарів за межами головної (материнської) компанії складає не менше 20%;
- єдина стратегія управління розвитком національних підприємств, які входять в організаційну структуру ТНК.

Необхідність розподілу ринків збуту, ресурсів і сфер впливу між найбільшими компаніями лежить в основі формування ТНК. Тільки при даній організаційній формі економічної діяльності з'являється можливість трансформувати національний капітал в міжнародний. Для здійснення дорогих НДДКР, створення інноваційних продуктів і технологій, будівництва грандіозних технічних об'єктів використовуються міжнародні консорціуми, об'єднуючі капітал різних країн і ТНК.[37]

РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

2.1 Динаміка транснаціоналізації бізнесу

Вплив ТНК на національні економіки є настільки всеосяжним, що опиратись йому практично неможливо. Так, за даними журналу Fortune, у 500 найбільших ТНК світу працює 65 млн. осіб, які представляють 36 країн. Обсяг виручки від реалізації продукції зазначеними компаніями становить \$31,2 трлн., а отриманий прибуток – \$1,7 трлн. [25].

Роль ТНК у сучасному світовому господарстві оцінюють за допомогою таких показників:

- ТНК контролюють приблизно 2/3 світової торгівлі, причому 40% цієї торгівлі здійснюється всередині ТНК, тобто вона відбувається не за ринковими цінами, а за так званими трансфертними цінами, які формуються не під тиском ринку, а завдяки довгостроковій політиці материнської корпорації;

- на ТНК припадає близько половини світового промислового виробництва;

- на підприємствах ТНК працює приблизно 10% усіх зайнятих у несільськогосподарському виробництві (із них майже 60% працюють у материнських компаніях, 40% – у дочірніх підрозділах);

- ТНК контролюють приблизно 4/5 усіх наявних у світі патентів, ліцензій і ноу-хау (має вагоме значення у світових НДіДКР).

За даними рейтингу FORBES GLOBAL 2000 (2016), до переліку найбільших компаній світу, які визначаються на основі композитивного рахунку таких рівнозважених критеріїв, як обсяг продажу, прибуток, активи та ринкова вартість, потрапили компанії із 63 країн. Обсяги продажу ТНК становили понад \$35 трлн., отриманий ними прибуток – \$2,4 трлн., наявні активи – \$162 трлн., а їх загальна ринкова вартість – \$44 трлн. [24]. Уперше рейтинг очолили китайські банки: Промисловий і комерційний банк Китаю, Будівельний банк Китаю, а також Сільськогосподарський банк Китаю.

Аналіз статистичної інформації, представленої в міжнародних базах даних [24], дає змогу виявити розподіл ТОП-2000 ТНК у світі. Українські компанії у даному списку не представлені, хоча є представники таких країн, як Аргентина, Венесуела, В'єтнам, Данія, Індія, Індонезія, Казахстан, Марокко, Нігерія, Румунія, Філіппіни, Чилі. США представляє 540 компаній, Японію – 219, Китай – 200, Великобританію – 92, Південну Корею – 67, Францію – 61, Індію – 56, Канаду – 53, Німеччину – 50, Гонконг – 49 компаній.

Підтримуючи «оборот капіталів, людей і технологій, ТНК вищеназваних країн значною мірою сприяють економічному зростанню і розвитку приймаючих національних економік, включаючи: зменшення гостроти валютного дефіциту, пов'язаного з імпортом, що означає перенесення в інші країни хоча б частини виробництва, продукцію котрого вони досі імпортували; підвищення культури ведення бізнесу та споживання товарів і послуг згідно з міжнародними стандартами; забезпечення додаткових робочих місць місцевому населенню, що особливо важливо для країн, де прихід трудомістких потужностей» дасть можливість використовувати переважно фізичну, а не машинну працю [17, с. 199].

Водночас ТНК прагнуть прибутків за рахунок ренти і монополістичних переваг у певних країнах, інколи навіть використовуючи бюджетні фонди держав свого походження для експансії. Таким гравцям важливий доступ до сировинних ресурсів і транспортних систем приймаючої країни. Країни третього світу від розвинених відрізняє нездатність повністю забрати ренту в того, хто користується їхніми природними ресурсами. Дохід акумулюють чужі ТНК, а вони самі залишаються бідними й відсталими.

Починаючи з 2017 р., спостерігалось подальше розширення міжнародного виробництва, яке зросло на 9 % за обсягом продажів, на 8 % – за обсягом активів, на 6 % – за доданою вартістю, на 5 % – за обсягом зайнятості та на 3 % – за обсягом експорту. Активізації процесів глобалізації сприяє транснаціоналізація виробництва та інвестиційні рішення ТНК.

Оскільки ТНК за визначенням є комерційними організаціями, вони керуються принципами максимізації прибутку через підвищення ефективності діяльності. Відповідно, міжнародні інвестиції, зокрема в НДДКР, будуть зростати там, де очікується найбільша віддача.

Таблиця 2.1 – Найбільші ТНК та обсяги їх продажів у 2017 р., млрд. дол. США

Компанія	Країна базування	Обсяги продажів, млрд. дол. США	Частка закордонних продажів, %
General Electric	США	735	52,6
Wal Mart Stores	США	422	58,7
Royal Dutch Shell	Нідерланди / Великобританія	320	60,1
BP	Великобританія	295	79,8
Exxon Mobil	США	315	73
Toyota	Японія	355	60,8
Total	Франція	210	76,9
Vodafone	Великобританія	170	88,3
Enel	Італія	215	60,5
GDF Suez	Франція	298	65,6
Telefonica	Іспанія	180	72,1

Джерело: складено автором на основі [19]

Суттєвий вплив на розвиток національних економік має рух прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Так, глобальні потоки ПІІ у 2015 р. зросли на 38%, до \$1,76 трлн., і досягли свого найвищого рівня порівняно з 2007 р. [26, с. 2]. Різке зростання транскордонних злиттів і поглинань призвело до зміни показника з \$432 млрд. у 2014 р. до \$721 млрд. у 2015 р. Ці придбання були частково зумовлені корпоративними реорганізаціями (тобто змінами правового характеру або в структурі власності багатонаціональних підприємств, у тому числі податкових інверсій). У 2016 р. очікується, що потоки ПІІ скоротяться на 10-15%, що відображає нестабільність світової

економіки, неврівноваженість сукупного попиту, непослідовність політики щодо припинення податкових інверсії угод і різкий спад в ТНК прибутку.

Підвищені геополітичні ризики і регіональна напруженість може ще більше посилити очікуваний спад. Потоки ПІІ, ймовірно, знизяться як у розвинених, так і серед країн, що розвиваються.

У середньостроковій перспективі глобальні потоки ПІІ перевищать \$1,8 трлн. у 2018 р.

Динаміка ПІІ в 2013-2015 рр. у розрізі регіонів світу вказує на такі тенденції [27, с. 4]:

– у країнах Азії спостерігається динамічне зростання обсягів інвестування. Так, у 2013 р. ПІІ становили \$431 млрд., у 2014 р. – \$468 млрд., у 2015 р. – \$541 млрд.;

– у країнах Європи спостерігається нестійка зміна обсягів інвестування. Так, у 2013 р. ПІІ становили \$323 млрд., у 2014 р. – \$306 млрд., у 2015 р. – \$504 млрд.;

– у країнах Північної Америки також спостерігається нестійка зміна обсягів інвестування. Так, у 2013 році ПІІ становили \$283 млрд., у 2014 р. – \$165 млрд., у 2015 р. – \$429 млрд.;

– у країнах Латинської Америки та Карибах спостерігається падіння обсягів інвестування. Так, у 2013 р. ПІІ становили \$176 млрд., у 2014 р. – \$170 млрд., у 2015 р. – \$168 млрд.;

– у країнах Африки спостерігається нестійка зміна обсягів інвестування. Так, у 2013 р. ПІІ становили \$52 млрд., у 2014 р. – \$58 млрд., у 2015 р. – \$54 млрд.;

– у країнах транзитивної економіки спостерігається значне падіння обсягів інвестування. Так, у 2013 р. ПІІ становили \$85 млрд., у 2014 р. – \$56 млрд., у 2015 р. – \$35 млрд.

Різке зростання транскордонних злиттів протягом 2015 р. було основним чинником зростання потоків ПІІ в країнах із розвинутою

економікою. Активність особливо яскраво проявляється в США, де чистий обсяг продажів виріс з \$17 млрд. у 2014 р. до \$299 млрд. у 2015 р.[48]

Збільшення потоків ПІІ в Азії контрастують із більш скромними характеристиками в інших регіонах, що розвиваються. Інвестиційні потоки впали в Африці (на 7%, до \$54 млрд.), Латинській Америці і країнах Карибського басейну (на 2%, до \$168 млрд.), а також у країнах із перехідною економікою (на 38%, до \$35 млрд.).

Окрім ПІІ, важливим джерелом фінансування діяльності та розвитку бізнесу ТНК є випуск цінних паперів [12].

У рейтингу ТОП-20 країн, що залучали найбільше ПІІ, у 2015 р. перебували [27, с. 5]: США, Гонконг, Китай, Ірландія, Нідерланди, Швейцарія, Сінгапур, Бразилія, Канада, Індія, Франція, Великобританія, Німеччина, Бельгія, Мексика, Люксембург, Австралія, Італія, Чилі, Туреччина.

Вплив ТНК на світову економіку носить дуалістичний характер. З одного боку, ТНК є наслідком (продуктом) міжнародних економічних відносин, що динамічно розвиваються, а з іншого – самі виступають потужним механізмом впливу на них, формуючи нові та видозмінюючи наявні [13, с. 117].

Основними галузями діяльності ТНК, за даними FORBES GLOBAL 2000, на 2016 р. є [24]: банківська справа (279 ТНК); електроенергетика (85 ТНК); нерухомість (83 ТНК); інвестиційні послуги (80 ТНК); видобування нафти і газу (79 ТНК); хімічна промисловість (59 ТНК); телекомунікації (58 ТНК), будівельні послуги (50 ТНК), страхування (46 ТНК) та фармацевтика (45 ТНК). На ці галузі припадає 43,2% ТНК. Отримана інформація значно розширює уяву про сфери домінування ТНК на світовому ринку, адже в більшості публікацій зазначено про пріоритетність вкладання коштів в електронну та автомобілебудівну, хімічну та фармацевтичну, а також харчову промисловість. Остання, зокрема, займає 11-ту позицію в рейтингу галузей (42 ТНК).

2.2 Ефективність транснаціоналізації бізнесу в Україні

Активність ТНК та приплив прямих іноземних інвестицій в Україну значно поступається іншим країнам Східної Європи і СНД. Але Україна лишається привабливою для діяльності ТНК. Так, глобальними компаніями привабливими визначено такі сектори економіки регіонів України [21, с. 720]:

- виробництво тютюнових виробів: ТНК Japan Tobacco International, Imperial Tobacco Group, Philip Morris, В.А.Т.;
- пиво, безалкогольні напої: ТНК Coca-Cola, Pepsi, (викуп «Сандори»), Orangina Group (викуп «Росинки»);
- переробка олійних та зернових культур: компанії Bunge (викуп елеваторів, контроль над експортом зерна; ТМ «Олейна», «Щедрий дар» тощо);
- переробка молока: ТНК Groupe Lactalis, Bel Group, Danone (Франція), Юнімілк (Росія);
- виробництво кондитерських виробів (шоколаду) та концентрованих харчових продуктів: ТНК Nestle (ТМ «Світоч», «Торчин-продукт», «Крафт Фудз» (ТМ «Корона») та ін.;
- виробництво продуктів побутової хімії та парфумерії: ТНК Procter&Gamble (США).

Ефективність транснаціональної діяльності є динамічною, якісною та кількісною категорією, що відбиває результативність розміщення ресурсів, втілюється у досягненнях науково-технічного прогресу.

Ефективність фінансово-кредитного блоку ТНК відображається у показниках рентабельності інвестицій. Наслідком позитивного значення ефективності інженерно-індустріального блоку є формування унікальності товару та зниження його собівартості. Ефективність торговельно-комерційного блоку характеризується підвищенням обсягів продажів товарів. Окремо виділяють ефективність

менеджменту, причиною якого є здатність керівництва до стратегічного мислення, а наслідком – зростання ринкової вартості компанії. Керівництво компанії прагне постійно підвищувати рівень ефективності управління, що проявляється в оперативності та надійності досягнення запланованих результатів, економії часу управлінських кадрів.[59]

Транснаціональне підприємництво є більш ефективним, порівняно з етноцентричним, завдяки таким перевагам:

- 1) можливість розпорядження природними ресурсами, капіталом, технологіями та знаннями (особливо результатами R&D) порівняно з етноцентричними підприємствами, які працюють у власній країні та задовольняють потреби в іноземних факторах виробництва через торгівлю;
- 2) оптимальна локація підрозділів у різних регіонах світу з урахуванням динаміки економічного зростання, фази ділової активності, розмірів їхніх внутрішніх ринків, показників ринку праці, цін на фактори виробництва;
- 3) концентрація та централізація капіталу транснаціональних структур, включаючи залучені фінансово-кредитні ресурси у країнах перебування іноземних підрозділів, і внесення його у найвигідніших напрямках діяльності ТНК;
- 4) фінансово-кредитні ресурси у якості залученого капіталу з організацій країни перебування та третіх країн, значні інвестиційні можливості;[31]
- 5) потужна інформаційно-комунікаційна складова, що забезпечує швидкість отримання новітніх даних стосовно ситуацій на фінансових, валютних, товарних ринках у світовому масштабі та надає можливість оперативно реагувати на зміни кон'юнктури та швидко переміщати ресурси між країнами перебування та базування;

б) гнучка організаційна структура, що постійно трансформується та вдосконалюється;

7) досвід міжнародного управління, включаючи питання організації виробництва та продажу, а також підтримки позитивного іміджу компанії.

Управління ефективністю транснаціональної діяльності базується на п'яти принципах: відповідності економічним законам, концептуальності, системності, цілеспрямованості, результативності.

2.3 Оцінка впливу на національну фінансово-економічну безпеку транснаціоналізації бізнесу

До позитивного впливу ТНК на українську економіку відносять [16]:

1. Значне вливання капіталовкладень в економіку України, створення додаткових робочих місць та підвищення кваліфікації робітників, збільшення податкових надходжень до бюджету країни (серед 20 найбільших платників податків – 11 транснаціональних корпорацій), поживлення внутрішньої торгівлі всередині країни, насичення ринку високоякісними товарами та послугами, поширення міжнародних стандартів здійснення виробництва та ведення бізнесу.

2. Покращення виробничої бази України. Виробництво іноземними компаніями на території країни товарів та послуг призводить до впровадження інновацій, ноу-хау та найновіших розробок, побудови нових підприємств, модернізації або розширення існуючих.

3. Впровадження досягнень науково-технічного прогресу в країні. Імпорт технологій в країну дозволяє покращити якість продукції, підвищити її рівень конкурентоздатності на світових ринках і, як наслідок, сприяє зростанню експорту. Поява товарів та послуг з прогресивними характеристиками спонукає вітчизняних товаровиробників підлаштовуватись під кон'юнктуру ринку. За певних обставин інноваційні технології дозволяють покращити умови праці робітників та екологічну ситуацію в країні.

4. Сприяння реструктуризації економіки. Діяльність ТНК знаходиться у тісному взаємозв'язку з кон'юнктурою світової економіки, яка визначає попит і пропозицію на товари та послуги. Функціонування міжнародних компаній на території України призвело до зміни у структурі видів економічної діяльності. В першу чергу значного розвитку набули сектори економіки, які пов'язані з харчовою та тютюновою промисловістю, торгівлею, фінансами, енергетикою та телекомунікаціями, тобто з галузями зі швидким оборотом капіталу й забезпеченими ринками збуту.

5. Посилення процесів інтернаціоналізації і глобалізації. Функціонування транснаціональних корпорацій в Україні призводить до активізації залучення вітчизняної економіки у світові процеси та вихід на нові ринки товарів та послуг.[42]

РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

3.1 Проблеми транснаціоналізації бізнесу в Україні

Діяльність ТНК, що працюють в Україні, спрямована переважно на внутрішній ринок: продаж імпортованої продукції або виробництво переважно для українського ринку. Водночас дуже мало компаній зайшли для того, щоб виробляти продукцію на експорт. На думку В. Ланового, причина в тому, що в очах ТНК ми третьосортна країна, невибаглива до якості продукції та з низьким споживчим попитом. При цьому він критичний щодо продажу наявних підприємств транснаціональним корпораціям, оскільки це не сприяє появі нових виробництв, а отже, має обмежений ефект для розвитку економіки країни. Тому, слід робити все, щоб підштовхнути ТНК до створення нових виробничих потужностей в Україні.

В залученні продуктивного «іноземного капіталу ключовим є питання свободи підприємництва, якого ми не маємо. Саме тому до нас не хочуть іти ТНК, які б привносили нові технології, розширювали і створювали виробництва тих чи інших товарів [10]. Сусідні країни часто мають значно привабливіші умови виробництва завдяки кращому діловому середовищу. Це призводить до того, що багато ТНК не схильні переносити свої потужності в Україну. Більшість зареєстрованих в Україні транснаціональних корпорацій – це компанії з досить швидким обігом капіталу, тому що дуже ризикована країна. Хоча в Україні не найвищі податки в Європі,» але корупційна складова теж лягає фінансовим тягарем на плечі підприємств і часто є непосильною для них [2].

Слід зазначити, що в результаті несприятливого інвестиційного клімату значна кількість іноземних інвесторів виходить з українського ринку. Так, за останні три роки вітчизняний ринок залишили понад 30 ТНК, серед яких банки, страхові установи, металургійна компанія. Основними причинами

виходу ТНК з України є посилення тиску на бізнес, корупція, неможливість захисту прав в суді тощо [11, с. 203].

Однак слід звернути «увагу, що сьогодні діяльність ТНК на території України пов'язана із негативними чинниками. Одним із таких чинників є неспроможність вітчизняних виробників витримати конкуренцію з великими ТНК. В умовах недостатньо розвинутої технології та нестабільного фінансового стану частина вітчизняних підприємств відчувають себе лідерами певних галузей виробництва. Стикнувшись із провідними компаніями світу, активи яких складають сотні мільярдів доларів США, більшості з них доводиться поступатися власними амбіціями заради можливості отримати в складі ТНК доступ до нових ринків, технологій, інвестиційних ліній.»

Разом з тим, посилюється залежність вітчизняної економіки від провідних ТНК світу й частково втрачається свобода вибору власного шляху економічного розвитку. Тому Україні необхідно враховувати всі можливі перешкоди й використовувати позитивний ефект від діяльності ТНК [5, с. 553-554].

Останнім часом активізують транснаціоналізацію своїх операцій і українські компанії. Їх діяльність виходить за межі національної економіки, що перетворює їх на повноцінні ТНК. До найбільших українських ТНК відносять: «УкрАВТО», «Індустріальний Союз Донбасу», «Систем Капітал Менеджмент» (СКМ), «Рошен» та ін. [11, с. 203-204].

Серед об'єктивних проблем, що перешкоджають розширенню діяльності ТНК в Україні, називають такі: нерозвинутість ринкової інфраструктури; нестабільність фінансово-кредитної системи, курсу національної валюти; обмежена зовнішня орієнтація бізнесу з невеликими розмірами бізнес-груп; наздогоняючий характер науково-технологічної діяльності, інноваційної складової господарювання; криза високотехнологічної галузі економіки тощо [11, с. 204].

Діяльність ТНК в Україні спричиняє й негативні наслідки, про що частково вже йшлося [16]:

1. ТНК впливають на уряд країни, відстоюючи власні інтереси, диктуючи правила гри на ринку, викачуючи природні та трудові ресурси, що робить державу фінансово залежною від стратегії діяльності ТНК.

2. У багатьох випадках транснаціональні корпорації використовують українську економіку як сировинну базу, передаючи українським партнерам не відповідні їхньому рівню розвитку технології з жорсткими обмеженнями на продаж.

3. Ведення бізнесу у видах економічної діяльності, які вигідні міжнародним компаніям, а не економіці України. Поряд з активною діяльністю ТНК у галузях зі швидким оборотом капіталу й забезпеченими ринками збуту спостерігається недостатній рівень інвестицій у інші, дуже важливі для української економіки, види економічної діяльності.

4. ТНК демонструють свою соціальну відповідальність в Україні, проте на практиці дуже часто порушуються певні права національної робочої сили, використовуються недоліки українського законодавства у сфері охорони навколишнього середовища і ін.

5. Міжнародні компанії уникають сплати податків шляхом внутрішнього переливу капіталу в країни з нижчим рівнем оподаткування. Державна податкова служба Україні систематично порушує питання щодо вирішення проблем з ухиленням податків національними та міжнародними компаніями через механізми трансферного ціноутворення.

6. Спроможність ТНК впливати на ціноутворення в країні, що призводить до поглинання або банкрутства вітчизняних виробників, тобто придушення та знищення національних виробників, які мають низьку конкурентоспроможність продукції на світовому ринку, що робить залежною українську економіку від діяльності міжнародних компаній.

Слід зазначити, що ряд українських дослідників вважають, що ТНК в Україні не виконали своєї місії, не стали локомотивами її економічного

розвитку. Через очевидні конкурентні загрози для свого бізнесу впливові олігархи намагаються будь-що протидіяти приходіві ТНК у більшість сфер української економіки або принаймні обмежити його [10].

Для подавання негативних наслідків діяльності ТНК українському уряду необхідно удосконалити законодавчу та нормативну базу щодо функціонування ТНК, здійснити модернізацію вітчизняних підприємств, підвищивши їх конкурентоспроможність, підтримувати національного товаровиробника, зменшуючи залежність від діяльності іноземних ТНК, створити сприятливий інвестиційний та бізнес-клімат для компаній як вітчизняного, так і іноземного походження [16].

У цілому можливості окремих держав протистояти тиску потужних ТНК доводиться визнати обмеженими. Тому основним завданням для держави є узгодження інтересів ТНК зі стратегічними інтересами економіки України [11, с. 205-206].

3.2 Перспективи динаміки розвитку транснаціоналізації бізнесу в Україні

В Україні процеси транснаціоналізації проходять шляхом поглинання стабільно функціонуючих підприємств. При чому замість впровадження нових технологій та обладнання на підприємстві впроваджуються нові програми виробництва без оновлення виробничих фондів.

До того ж торгівля сировиною відбувається за трансфертними цінами і частіше за все з власними філіями.

Для контролю цього процесу в Україні можуть бути запроваджені два основних шляхи [22]:

1. Регулювання діяльності іноземних ТНК згідно з національними інтересами. Для захисту вітчизняної економіки повинна бути сформована відповідна законодавча база, котра б врегульовувала процедуру виходу ТНК на місцевий ринок, надавала переваги місцевим інвесторам. Ці правила мають визначати форми присутності ТНК на вітчизняному ринку, забезпечити передавання до українських підприємств та адаптацію новітніх технологій та результатів НДДКР. Законодавча база має бути спрямована на забезпечення зайнятості місцевих трудових ресурсів, впровадження моніторингу інвестиційних проектів на відповідність екологічним та санітарним нормам. Важливим обмеженням може бути певне нормоване використання внутрішньої сировинної бази. [60]

Щоб уникнути або мінімізувати ризики транснаціоналізації національної економіки, Україні доцільно поступово переорієнтуватись на виробництво готових виробів з відносно високою доданою вартістю, скорочувати експорт товарів сировинного характеру. В Стратегії національної безпеки, яка розробляється в Україні, варто передбачити відповідні положення стосовно умов діяльності ТНК на внутрішньому ринку.

2. З іншого боку для України важливо сприяти створенню власних ТНК. Національний капітал, що формується за допомогою крупних фінансово-промислових груп, може конкурувати з ТНК. Україною були

зроблені перші кроки до транснаціоналізації (побудовані вертикально інтегровані виробничі ланцюги великими фінансово-промисловими групами; відомі випадки придбання українськими компаніями активів за кордоном; за допомогою міжурядових угод створюються перші державні ТНК) [1]. З огляду на це, до перших ТНК, що почали формуватися в Україні можна віднести ФПГ «СКМ», «DCH» Холдінг, НВГ «Інтерпайп», ВАТ «Укрнафта», NEMIROFF Холдінг, ЗАТ «ВО КОНТИ», «КК «ROSHEN». Таким чином, розвиток українських ТНК через розширення зовнішніх ринків, активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності може сприяти покращенню економічної ситуації та підвищенню економічної безпеки держави.

Процес становлення українських ТНК може бути значно прискорений та розширений при залученні іноземних партнерів. Розвиток вітчизняних ТНК за участю іноземного капіталу може стати фактором реінтеграції сегментів пострадянського економічного простору та має перспективи виходу на ринки третіх країн. Тому створення вітчизняних ТНК буде вагомим стимулом як для розширення виробничих потужностей, так і для покращення фінансово-економічних результатів, що, в свою чергу, сприятиме диверсифікації та нарощуванню темпів виробництва, дозволить Україні поглиблювати участь в глобальних економічних процесах.

Процеси транснаціоналізації економіки України є сучасним закономірним явищем і можуть бути істотною рушійною силою активізації інноваційно-інвестиційної діяльності. Україна має значний природо-ресурсний потенціал, що і є об'єктом зацікавленості багатьох ТНК. Для української економіки важливо не допустити надмірне споживання цього ресурсу. [44]

Побудова взаємовідносин України, як приймаючої країни, з ТНК має ґрунтуватись на таких умовах: діяльність ТНК необхідно аналізувати з позиції як позитивних, так і негативних наслідків; розробляючи регулятивні документи щодо діяльності ТНК, необхідно виходити насамперед з позиції національних інтересів країни і національної економічної безпеки; слід

виважено підходити до напрямів інвестиційної активності ТНК в приймаючій країні, заохочуючи приплив іноземних інвестицій в галузі пріоритетного розвитку, і обмежуючи – в стратегічно важливі для економічної безпеки країни сфери.

Посилення економічної безпеки має мати на меті оцінку можливих загроз від діяльності ТНК. Для цього слід підтримувати конкурентне середовище в секторах економіки, створювати сприятливі умови для вітчизняних виробників, удосконалювати контроль використання природних ресурсів, відновлення використаних земель.

Для України процес входження у простір глобальної конкуренції засвідчує складність багатоаспектної взаємодії з іншими країнами, що передбачає необхідність мобілізації власного соціально-економічного та науково-технічного потенціалу при реалізації стратегій розвитку відповідно до «постіндустріальних» тенденцій. Зокрема, мова йде про такі аспекти

- розширення науково-технічних зв'язків і співпраці міжнародних наукових інституцій;
- зменшення тривалості розробки та впровадження нових товарів з одночасним підвищенням їх наукоємності і технічної складності;
- скорочення життєвого циклу товарів та комерціалізації процесу продукування технічних знань, інформаційних технологій;
- інтеграція національних інноваційних систем через утворення мереж корпоративних, промислових і регіональних кластерів;
- посилення процесів злиття та поглинання інноваційних компаній з метою удосконалення продукції, модернізації технологічної бази, використання глобального науково-дослідного потенціалу;
- зростання частки іноземного фінансування наукових досліджень і створення дослідних підрозділів ТНК.

За даних умов з боку України «доцільним видається надання преференцій високотехнологічним галузям, які володіють потенційними інноваційними конкурентними перевагами в аспектах виробництва та

здійснення НДДКР (літакобудування, космічна галузь, сфера програмного забезпечення, виробництво енергозберігаючого обладнання тощо), задіяння можливостей яких сприятиме інтеграції національних інноваційних систем за участю України через утворення відповідних корпоративних мереж, у т.ч. через зростання частки іноземного фінансування НДДКР і створення дослідних підрозділів закордонних ТНК в Україні. Вирішення даного завдання є надзвичайно важливим, оскільки Україна погіршила свої позиції стосовно захисту прав інвесторів. При цьому, з одного боку, не можна надмірно залежати від імпортованих ресурсів (у тому числі фінансових), а з іншого – надмірно використовувати протекціоністські бар'єри та занадто концентруватись на внутрішньоекономічному» розвитку (через потенційні загрози обмеження можливостей опанування науково технічних інновацій)

Аспект транснаціоналізації при забезпеченні участі України у процесах міжнародної інноваційної взаємодії є надзвичайно важливим. Оскільки Україна відчуває нестачу фінансових ресурсів для створення, зміцнення та виведення власних ТНК на світовий рівень, виникає необхідність у залученні іноземних інвестицій.[53] У даному контексті транснаціональні компанії є найбільш вдалим інструментом, оскільки іноземні ТНК спрямовують значні інвестиційні потоки до країни-реципієнта, а враховуючи інтелектуальний потенціал України, найбільш ймовірним виглядає залучення ТНК до міжнародної співпраці саме в інноваційному сегменті. До основних чинників, що сприятимуть міжнародній інноваційній співпраці України у стратегічному вимірі, можна віднести такі :

- зосередження на комерційному використанні наукових результатів та розподіл ринку, пов'язаного з розробкою та використанням нових технологій;

- подолання перешкод на шляху отримання ліцензій на продаж товарів за кордоном і перешкоджання труднощам, що зумовлюються розбіжностями в патентних законодавствах;

– розширення доступу до новітніх технологій, що застосовуються в інших регіонах, та спрямування витрат на проведення високотехнологічних наукових робіт;

– об'єднання окремих виробів у межах нових систем виробничого чи споживчого призначення й використання уніфікації та стандартизації, що охоплюють усі стадії створення виробу. На основі вищевикладеного можна зробити висновок, що стратегічними напрямками активізації участі України в процесах міжнародної інноваційної взаємодії мають стати такі:

– скоординоване управління інвестуванням інноваційної сфери країни;

– визначення пріоритетів інноваційного розвитку;

– забезпечення ефективного використання переваг локального територіального розташування інноваційного потенціалу;

– активізація міжнародного співробітництва в інноваційній сфері. Таким чином, особливої важливості у викладеному контексті набуває формування в країні привабливого інноваційного клімату, необхідність формування якого обґрунтовано в теоретичному розділі.

Комплексне застосування викладених підходів в контексті реалізації напрямів активізації участі України «в процесах міжнародної інноваційної взаємодії у стратегічному вимірі створить передумови її перетворення з транзитивної країни на країну з високим рівнем економічного розвитку. Важливість участі України у процесах міжнародної інноваційної взаємодії обумовлено тим, що, по-перше, через відсутність модернізації економіки, в державі гальмується економічний розвиток, що загрожує подальшим технологічним відставанням і неспроможністю вітчизняної продукції конкурувати на зовнішніх ринках; по-друге, через неможливість задовольнити внутрішній попит на засоби виробництва за рахунок вітчизняної пропозиції, економіка України стає більш залежною від імпорту, що становить загрозу подальшим інвестиційно-інноваційним процесам; по-третє, ПІІ спрямовуються переважно у невиробничу сферу економіки України, тому їх нарощування загрожує подальшою деіндустріалізацією»

(Україна стає більш вразливою до зовнішніх фінансових потрясінь, ніж за умови розбудови промисловості із залученням ПІІ).

Через відсутність в Україні чіткої стратегії щодо залучення іноземних інвестицій та спрямування їх у розбудову промислового потенціалу, ТНК, маючи власні стратегічні інтереси, не сприятимуть модернізації економіки й індустріальному розвитку країни; по-четверте, іноземні технології, залучені в Україну протягом 1992–2013 рр., не забезпечили нарощування промислового потенціалу країни і не сприяли підвищенню його ефективності. Головним напрямом подолання викладених проблем має стати посилення управлінської ролі держави та спрямування її зусиль на створення підґрунтя для використання інноваційних можливостей ТНК у вирішенні нагальних економічних проблем.[67] Засадничими умовами, які має створити держава для залучення технологічних ресурсів ТНК та збільшення ефекту від їх імплементації в інвестиційно-інноваційні процеси, мають стати такі:

1) створення підґрунтя для залучення технологічних ресурсів ТНК – визначення завдань з формування сприятливого макроекономічного середовища (реалізація економічної політики, спрямованої на забезпечення макроекономічної стабільності, та компліментарності макро- й мікроекономічної політики); посилення переваг розміщення (доповнення наявних ресурсних переваг розміщення перевагами кластерного розміщення інноваційних компаній); забезпечення прав інтелектуальної власності (в межах СОТ захист інтелектуальної власності спонукає до просування технологічних інновацій, а також до трансферу і поширення технологій); інформаційно-аналітичне забезпечення рішень щодо трансферу технологій (інформація щодо науково-технологічного, інноваційного, інвестиційного, промислового, кадрового потенціалу мезо- й макrorівня сприятиме залученню в Україну технологій каналами стратегічно орієнтованих – *strategic asset seeking* – та технологоорієнтованих – *technology-seeking* – ПІІ, що збільшить зовнішні ефекти для України);

2) інтеграція ресурсів ТНК у національні плани розвитку – визначає завдання із забезпечення компліментарності заходів державної інноваційної, інвестиційної, «промислової та зовнішньо економічної політики (в контексті досягнення мети інвестиційно інноваційної модернізації важливими є не лише обсяги ПП, а й те, наскільки вони інтегровані у національні плани розвитку та співвідносяться з потребами модернізації національного господарства) з метою спрямування технологічних ресурсів ТНК (в рамках обмежувальної ТНК-моделі) на розбудову національної високотехнологічної промисловості (наращування технологічного потенціалу макrorівня, у тому числі через зміцнення зв'язків індустрії з наукою і освітою), пришвидшення економічного зростання (спрямування залучення іноземних технологій не лише на нову індустріалізацію, а й на структурні технологічні зрушення), посилення міжнародної конкурентоспроможності України» (інтеграція ресурсів ТНК з метою зміцнення технологічного потенціалу країни);

3) сприяння максимізації ефекту від залучення технологічних ресурсів ТНК – визначає завдання з підвищення абсорбційного потенціалу вітчизняних підприємств (вирішення даного завдання полягає, передусім, у нагромадженні людського капіталу – розширенні кола фахівців технологоорієнтованих професій, здатних генерувати нові знання, продукувати, адаптувати й використовувати передові технології); розбудови технологічних досліджень вітчизняної науки (через консолідацію та зміцнення державного і приватного науково-дослідного потенціалу), зростання технологічного рівня виробництв та сприяння поширенню технологій (через технологічні альянси та зв'язки між ТНК і вітчизняними компаніями);

4) мінімізація негативних наслідків від залучення технологічних ресурсів «ТНК – визначає завдання з недопущення розвитку виробництв, які надмірно експлуатують природні ресурси, становлять загрозу державі в економічній та енергетичній сфері; запобігання імпорту застарілих, екологічно небезпечних технологій; попередження формування залежності від

технологій ТНК та «консервації» технологічного рівня національної економіки (для вирішення даного завдання Україна має приєднатись до кола країн, які ухвалили Керівні принципи для багатонаціональних підприємств, розроблені ОЕСР.[78] До потенційних негативних наслідків належать також такі: зменшення обсягів НДДКР вітчизняними науковими установами через скорочення попиту на них; витіснення філіями ТНК з ринку менш ефективних національних компаній; встановлення монопольних цін; швидке перебазування виробництв з території країни; контроль ТНК над активами і зайнятістю, що дозволяє їм впливати на політичні й економічні рішення країни, навіть всупереч національним інтересам. Загалом максимізація використання інноваційних можливостей ТНК у вирішенні нагальних економічних проблем України може бути забезпечена на основі фокусування державної промислової політики на конкретних технологічних напрямках і виробництвах, що дозволить запровадити адресні преференції для залучення більш технологічних інвестицій ТНК у розбудову високо технологічного виробництва в Україні. Ця ідея міститься в Посланні президента до Верховної Ради України в 2015 р., в якому також наголошено на необхідності формування державної політики, яка створить фундаментальні принципи забезпечення позитивного внеску іноземних технологій у забезпечення сталого розвитку України.» Слід також підкреслити, що формування передумов успішного залучення та імплементації іноземних технологій у модернізаційні процеси національної економіки вимагає поліаспектного підходу, що дозволить узгодити мотиви ТНК з міжнародного трансферу технологій та інтереси національної економіки. З урахуванням вищезазначеного на мікрорівні формування стратегії транснаціоналізації бізнесу має передбачати такі етапи:

- прийняття рішення щодо транснаціоналізації;
- аналіз можливостей компанії і ринку;
- вибір стратегії виходу і присутності компанії на зовнішньому ринку;
- вибір місця розміщення підрозділів;

- прогноз розвитку діяльності компанії на зарубіжних ринках;
- оцінка рівня транснаціоналізації компаній галузі;
- оцінка соціально-економічних ефектів транснаціоналізації для країни базування, країни перебування і самої ТНК.

Оцінка соціально-економічних ефектів транснаціоналізації для України має здійснюватись за такими напрямками:

а) для країни базування:

- зміна податкових надходжень (в тому числі соціальних, медичних і пенсійних внесків) в країні базування у зв'язку з перенесенням виробництва за кордон;

- зміна митних надходжень у країні базування у зв'язку з перенесенням виробництва за кордон;

- зміна ВВП країни; – зміна обсягів виплат допомоги по безробіттю;

б) для країни перебування:

- зміна податкових надходжень (в тому числі соціальних, медичних і пенсійних внесків) в країні перебування у зв'язку з відкриттям нового виробництва;

- зміна митних надходжень в країні перебування у зв'язку з відкриттям нового виробництва;

- зміна ВВП країни;

- зміна обсягів виплат допомоги по безробіттю;

- зміна інвестиційних надходжень в країні перебування у зв'язку з відкриттям нового виробництва;

- сума субсидій, дотацій і податкових пільг для нового виробництва;

в) для ТНК:

- зміна доходів ТНК у зв'язку з розширенням виробництва;

- зміна витрат ТНК у зв'язку з відкриттям нового виробництва;

- сума субсидій, дотацій і податкових пільг для нового виробництва.

Загалом будь-яка технологічна інновація, здатна у глобальному масштабі вплинути на країни, стає для останніх найважливішим структурним

чинником розвитку національної економіки. Такі інноваційні технології, як правило, вибудовують навколо себе певні системи взаємодій в рамках національних економік. Виступаючи матеріальною основою структуризації економічних взаємодій, технології (відповідно до теорії складності) із зовнішньої екзогенної сили перетворюється на структурну характеристику економічної системи, виступаючи найважливішим чинником зміни способу взаємодії суб'єктів останньої. Відповідно, для збереження або підвищення своєї ролі у міжнародній економічній системі будь-яка держава у своїй національній політиці розвитку науки і інновацій повинна орієнтувалась, як на генерування нових знань і технологій, так і на контроль за дифузією інновацій, на управління глобальними потоками розповсюдження знань і технологій. Таким чином, інновації як провідний чинник розвитку нових технологій, перетворюються на найважливіший чинник самоорганізації міжнародної економічної системи, коли її конфігурація і домінуючі модуси взаємодії між елементами генеруються складною системою технологічних дифузій і конвергенцій за участю широкого кола учасників у глобальному масштабі. Отже, національна інноваційна політика об'єктивно буде орієнтуватись на стан інноваційного розвитку світогосподарської системи

3.3 Механізм інноваційної трансформації транснаціоналізації світової економіки

Без створення інноваційної наукоємної високотехнологічної продукції економіка країни не може забезпечити формування засад стійкого розвитку. Виробництво даної продукції виступає каталізатором розвитку інноваційної діяльності економічної системи на різних рівнях, а, враховуючи глобальний характер сучасного економічного розвитку, – перетворюється на провідний драйвер розвитку світогосподарської системи загалом.

Як зазначалось вище, «сучасна світогосподарська система представляє собою багаторівневу систему технологічно і культурно обумовлених нелінійних взаємодій, які виключають стабільність, регулярність і лінійну передбачуваність процесів транснаціоналізації в силу їх перманентно інноваційного характеру, що впливає на спосіб взаємодії суб'єктів транснаціоналізації. Відбувається перенесення уваги на дослідження глобальних потоків ресурсів і взаємопроникнення територіально невизначених, але технологічно взаємопов'язаних мережевих структур . Відповідно міжнародні економічні відносини стають більш вагомими, ніж інтереси учасників транснаціоналізації, внаслідок чого міжнародну економічну систему не можна аналізувати традиційними аналітичними методами, спрямованими на дослідження окремих її складових елементів. При цьому необхідно відзначити, що хоча спосіб взаємодії суб'єктів транснаціоналізації є менш стабільним, ніж власне природа суб'єктів вказаного процесу, саме він виходить на перший план» функціонування системи. [79]

Інновації виступають однією з найважливіших переваг ТНК, оскільки вони є визначальним чинником економічного зростання. Основна частина продукування й поширення інновацій припадає на ТНК. Внутрішньо фірмове продукування й поширення інновацій сприяє підвищенню технологічного рівня закордонних філій. Іноземна держава безкоштовно отримує нову технологію, що сприяє розвитку тієї або іншої галузі господарства,

підвищенню її конкурентоспроможності, покращенню якості й асортименту продукції, яка випускається в країні, у тому числі й на експорт. Крім того, ТНК навчають місцеві кадри, особливо в країнах, що розвиваються.

Якщо враховувати, що основними модусами транснаціональної взаємодії виступають мета і масштаб, то будь-яка технологічна інновація, здатна в глобальному масштабі вплинути на них, стане одним з найважливіших структурних чинників розвитку світогосподарської системи: інновації здатні змінювати просторові і часові характеристики зовнішнього середовища.

Інновації внаслідок «складного процесу відбору, взаємовпливу і інтегрування у світогосподарську систему, зумовлюють вибудовування навколо себе систем взаємодій, що змінюють міжнародні економічні відносини (за аналогією з системою Інтернет, яка, здійснюючи вплив на якісні характеристики інфраструктури міжнародного середовища, позбавила державу монополії на опосередкування міжнародних взаємодій). Таким чином, виступаючи матеріальною основою структурування міжнародних економічних взаємодій, інновації перетворюються на структурну характеристику транснаціоналізації, виступаючи в результаті» найважливішим чинником зміни способу взаємодії суб'єктів останньої .

Таким чином, інновації перетворюються на найважливіший чинник самоорганізації транснаціоналізації, коли конфігурації і домінуючі модуси взаємодії між елементами останньої генеруються складною системою дифузії інновацій і конвергентних процесів у глобальному масштабі. В результаті державна інноваційна політика набуває другорядного значення, натомість можливостей суттєвого впливу набуває система інноваційного забезпечення процесів транснаціоналізації, що формується в рамках ТНК.[73]

При цьому слід розуміти, що виробництво і дифузія інновацій знаходяться в тісній взаємодії з такими ключовими аспектами світогосподарської системи, як економічна стабільність, добробут (у широкому розумінні) тощо.

Таким чином, для системного «розуміння ролі, яку відіграє інноваційне забезпечення у трансформації процесів транснаціоналізації, необхідним є використання міждисциплінарного підходу, який надає розуміння системоутворюючої ролі інноваційної складової у становленні сучасної світогосподарської системи, у зміні характеру взаємодій між суб'єктами останньої, а також в активізації процесів транснаціоналізації. Переосмислення системної ролі інноваційного забезпечення у розвитку процесів транснаціоналізації (будь-які технологічні інновації, що здатні в глобальному масштабі вплинути на мету і масштаб транснаціональної взаємодії, виступають одним з найважливіших чинників структурних зрушень в рамках транснаціоналізації) надає розуміння того, як повинна формуватись політика держав в області інновацій з метою створення умов для підвищення ролі останніх у забезпеченні міжнародного економічного розвитку» (з використанням важелів транснаціоналізації).

Оскільки в умовах активізації процесів транснаціоналізації модус взаємодії переміщується на наддержавний рівень, кардинально зростає роль інфраструктури інновацій, створюваної на міжнародному рівні, яка сприяє реалізації програм міжнародного інноваційного розвитку.

Так, на території США діє міжнародна програма INTAS на отримання інноваційних грантів для застосування результатів наукових досліджень. При цьому дані гранти фінансуються не виключно INTAS, а спільно з державними інституціями країни – грантопретендента. Слід відзначити, що Україна також може долучатись до даної програми.[71]

Крім того, в Україні вже понад 10 років працює CRDF – Фонд цивільних досліджень та розвитку США. Через декілька років своєї діяльності, окрім фінансування суто науково-дослідних проектів, він започаткував так звані «спеціальні програми» («Перші кроки до ринку», «Наступні кроки до ринку» та ін.). Основне їх завдання полягає в стимулюванні інновацій та розвитку виробництва шляхом виконання нових спільних проектів з досліджень і розробок між комерційними компаніями

США і науковцями і інженерами з країн колишнього СРСР. Гранти за цими програмами призначені для невеликих науково-дослідних проектів, що дозволяє розпочати співпрацю між американськими комерційними компаніями та університетами, з одного боку, і інститутами і компаніями країни реципієнта – з іншого. Дані проекти є цікавими тим, що дозволяють оцінити можливості та комерційний потенціал створюваних інновацій, здійснювати дослідження ринків з точки зору подальшої більш масштабної співпраці учасників в галузі комерційних досліджень і розробок.

Надзвичайно потужний і розгалужений розвиток інфраструктура інновацій отримала в Європі. Розглянемо її характеристики детальніше.

Intelligent Energy – Europe (IEE) – найбільша рамкова програма, що реалізується EACI – Executive Agency for Competitiveness and Innovation – програма ЄС для просування енергетичної ефективності і відновлюваних джерел енергії. Програма спрямована на більш розумне виробництво і споживання енергії і збільшення її відновлюваних джерел.

Обсяг фінансування програми, в рамках якої було започатковано 400 європейських проектів і засновано більше 60 місцевих/регіональних енергетичних агентств, протягом 2007–2013 рр. становив 730 млн. євро, бюджет на співфінансування проектів – 50 млн. євро.

Головною метою IEE є скорочення на 20 % викидів парникових газів, підвищення на 20 % енергоефективності і збільшення на 20 % використання відновлювальних джерел енергії з метою побудови захищеного майбутнього енергетики.

Eco-innovation Programme – програма, яка дозволяє забезпечити взаємозв'язок між дослідженнями і розробками і ринком дружніх для оточуючого середовища продуктів, технологій, послуг, процесів і методів управління в Європі. З 2008 р. 444-ма учасниками (дві третини з яких становили малі і середні підприємства) з 32 країн було розроблено 134 пропозиції в рамках проектів еко-інновацій, з них було обрано і профінансовано 40 проектів. Обсяг фінансування програми – 28 млн. євро.

Seventh RTD Framework Programme – сьома рамкова програма (7РП) була основним інструментом Європейського Союзу з фінансування наукових досліджень і розробок на період 2007– 2013 рр. Дана рамкова програма запропонована Комісією ЄС і прийнята Радою ЄС і Європейським Парламентом на основі процедури спільного прийняття рішень. Рамкові програми здійснюються з 1994 р. и покривають період в 5 років, при цьому останній рік поточної програми і перший рік наступної програми перетинаються.

Дана програма спрямована на побудову єдиної європейської зони знань на базі досягнення попередніх рамоквих програм, а також на проведення подальших досліджень, спрямованих на укріплення соціально економічних, у тому числі інноваційних, чинників розвитку Європи. В рамках реалізації проектів 7РП виділено ряд пріоритетних тематичних напрямків (розділів) розвитку науки і техніки, одним з яких є розділ «Співробітництво», який включає інноваційні програми, на який виділяється 2350 млн. євро.[59]

Крім того, у 2000 р. «Радою Європи було ухвалено Лісабонську стратегію щодо створення до 2010 р. найбільш конкурентоспроможної, заснованої на знаннях, економіки Європи. 239 На її виконання європарламент спільно з Європейською Комісією започаткували нову Рамкову програму конкурентоспроможності та інновацій (СІР) з бюджетом 2,41 млрд. євро на період 2007– 2013 рр. Зазначена програма паралельно з Сьомою рамковою програмою Єврокомісії передбачала об'єднання зусиль підприємництва, малого та середнього бізнесу щодо розвитку та застосування інформаційних технологій, нових енерготехнологій тощо. Підтримка освіти, досліджень на передових напрямках науки разом з прикладними дослідженнями та розвиток інновацій визначена як трикутник знань, який сприятиме стратегії зміцнення» основ Європейського дослідницького простору.

Central Europe Programme – розрахована для проектів науково технічної кооперації країн Центральноєвропейського регіону

(2007–2013 рр.), обсяг фінансування – 231 млн. євро. Центрально Європейська програма, яка фінансується Європейським регіональним фондом розвитку, спрямована на розвиток співробітництва між державними і приватними організаціями Австрії, Чехії, Німеччини, Угорщини, Італії, Польщі, Словаччини і Словенії.

Проектні пропозиції орієнтовані на покращення регіональної конкурентоспроможності і якості життя, фокусуючись на таких пріоритетних напрямках:

- інновації;
- оточуюче середовище;
- привабливість міст і регіонів.

CEI (Central Europe Initiative) Special Fund for Climate and Environment Protection. Основною метою Центральноєвропейської ініціативи є захист оточуючого середовища для таких країн, як Албанія, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Македонія, Молдавія, Чорногорія, Сербія, Україна.

Основними напрямками програми є такі:

- зростання енергоефективності;
- впровадження технологій, дружніх для оточуючого середовища;
- допомога в дослідженнях і розробках в області відновлювальної енергії.

European Regional Development Fund (ERDF) – програма найбільшого економічного і соціального партнерства в ЄС з корегування розбалансованості між регіонами. Відновлювальна енергетика є пріоритетним напрямом діяльності Європейського фонду регіонального розвитку.[56]

Ключовими напрямками є такі:

- конвергенція між регіонами;
- регіональний розвиток і конкурентоспроможність;
- кооперація між регіонами (INTERREG III).

ERDF фінансує проекти за такими напрямками:

- прямі інвестиції в компанії для створення робочих місць;
- інфраструктура, пов'язана з дослідженнями і розробками в телекомунікаціях, оточуючому середовищі, енергетиці і транспорті;
- фінансові інструменти для підтримки регіональної і місцевої кооперації між містами і регіонами.

Також в регіональному аспекті ERDF фокусується на інвестиціях в модернізацію і диверсифікацію структури економіки, в тому числі в такі сфери:

- дослідження і технологічні розробки;
- інновації і підприємництво;
- інформаційне суспільство;
- оточуюче середовище;
- запобігання ризикам.

ENRTP 2007–2013 – тематична програма «Оточуюче середовище і управління природними ресурсами, включаючи енергетику», обсяг фінансування в 2007–2013 рр. – 806,5 млн. євро. Реципієнти – учасники: країни ЄС, Африки, Карибського Басейну, Океанії, Латинської Америки, країни-кандидати ЄС, нові незалежні країни, Середземноморські країни, країни Азії, що розвиваються.

Цілями ENRTP 2007–2013 є такі:

- розвиток країн за допомогою трансферу інновацій і технологій;
- розвиток управління людськими ресурсами, включаючи енергетику;
- розвиток досліджень щодо глобального захисту оточуючого середовища і енергобезпеки;
- узгодження енергетичної політики і досліджень в рамках ЄС;
- підтримка розвитку програм відновлювальної енергетики в партнерських країнах і регіонах.

European Research Area (ERA). Цілями даної програми, створеної в ЄС в 2000 р., проголошено такі:

- сприяння дослідникам у просуванні ідей, обміні досвідом;

- створення інфраструктури дослідницьких інститутів;
- швидка передача інновацій, знань і досвіду бізнесу;
- започаткування, оптимізація і координація європейських національних і регіональних (міжнародних) дослідницьких програм.

ERA має забезпечити ефективне інвестування 3 % ВВП ЄС в дослідження і розробки. Одним з ключових завдань є розвиток і підтримка довгострокових інноваційних проектів в енергетиці.

EURECA (Координаційна європейська мережа промислового розвитку і досліджень) – міжнародна ініціатива для розвитку і підтримки наукових і промислових досліджень, яка включає як промислові підприємства, так і дослідницькі інститути та університети і ставить за мету створення передових технологій, результатом впровадження яких є нові вироби і процеси, розроблені для цивільних потреб.[41]

Ініціативу було започатковано в 1985 р. 17-ма західноєвропейськими країнами з метою підвищення продуктивності і конкурентоспроможності європейської економіки і промисловості в світі. На сьогоднішній день членами EURECA є 37 країн: ЄС, асоційовані члени і Марокко. EURECA залучила до співробітництва 13289 партнерів з промисловості (більшість із них – малі та середні 242 підприємства), майже 500 дослідницьких інститутів та близько 300 університетів. Було також реалізовано 2125 індивідуальних проектів на суму більше ніж 16,5 млрд. євро.

Загальний обсяг фінансування вказаної ініціативи становить 26 млрд. євро. державних і приватних інвестицій, за поточними проектами залучено біля 4 млрд. євро. Частка фінансування програми EURECA у ВВП країн складає: в Голландії – 0,061 %, у Словенії – 0,047 %, у Франції – 0,040 %, в Бельгії – 0,038 %, в Чеській Республіці – 0,022 %, у Фінляндії – 0,020 %. При цьому кошти країн не перетинають кордонів, і кожна країна фінансує свою частку проекту. Державне фінансування проектів EURECA у співвідношенні з приватним капіталом (30 % на 70 %) дозволяє залучити позабюджетні кошти та сприяти інноваційному розвитку країни.

Україна стала асоційованим членом програми EURECA у 1993 р., а з 2006 р. – повноправним членом. За цей час країна брала участь в реалізації 13 проектів за напрямками «Довкілля», «Нові матеріали», «Транспорт», «Медицина, біотехнології», «Інформаційні технології», «Енергетика».[50]

Ліга європейських дослідницьких інститутів (LERU). Була заснована в 2002 р. як асоціація з 20 найбільш активних дослідницьких інститутів. Основними цілями LERU є такі:

- навчання через подолання меж людської свідомості;
- створення нових знань через здійснення фундаментальних досліджень, спрямованих на продукування інновацій;
- розвиток досліджень для підвищення продуктивності праці.

RIBN – мережа досліджень, інновацій і бізнесу. Мета RIBN – створити інфраструктуру між різними рівнями власників за ланцюгом створення власності в економіці. Цілі мережі:

- допомагати власникам у пошуку партнерів, контактів і джерел інформації;
- здійснювати моніторинг спільних проектів;
- спрощувати акумулювання ресурсів під спільні проекти.[60]

The European Biomass Assosiation (AEBIOM) є некомерційною організацією зі штаб-квартирою в Брюсселі і основною метою розвивати біоенергетику в ЄС. АЕВІОМ включає в себе 33 національних асоціації з усієї Європи.

EuroTech – європейський центр знань і трансферу технологій – міжнародна некомерційна організація, заснована в 1999 р., яка займається трансфером знань, інновацій і технологій між Західною, Центральною і Східною Європою і постсоціалістичними країнами.

Цілями EuroTech є такі:

- обмін технологіями, патентами, інноваціями, прототипами між Європою і постсоціалістичними країнами;

– допомога у створенні атмосфери довіри між інноваторами постсоціалістичних країн;

– розвиток технологічних досліджень в постсоціалістичних країнах.

Європейський Союз приділяє постійну увагу інноваційній діяльності в будь-якому секторі для зберігання конкурентоспроможності Європи порівняно із США та економіками східних країн, які швидко набирають силу. При цьому в керівництві Єврокомісії існує чітке усвідомлення того, що хоча інноваційна політика приносить значущі результати тільки через тривалий час, це безальтернативний шлях для країн. Розвиток досліджень в рамках інноваційної політики ЄС, підтримка останньої на регіональному рівні було визначено одним з ключових завдань зміцнення основ європейського дослідницького простору та його структуризації.

В просуванні інноваційної «продукції на ринки Європи надзвичайно важливу роль відіграють так звані Центри передачі інновацій (IRC). Перші з них були започатковані на конкурсній основі як проекти Четвертої рамкової програми в декількох країнах Європи ще в 1995 р. за підтримки Європейської комісії. Метою створення таких структур була організація пан-Європейської платформи для стимулювання транснаціонального трансферу технологій та просування інноваційного обслуговування. Експеримент виявився надзвичайно успішним і надалі IRC» продовжили свою діяльність вже на постійній основі.

На сьогодні в Європі діє 71 регіональний IRC. У співпраці з 220 партнерськими організаціями, які охоплюють 33 країни, включаючи держави-члени ЄС, а також Ізраїль, Туреччину, Норвегію, Швейцарію та Чилі, вони представляють собою надзвичайно потужну мережу для розвитку та просування на світові ринки інноваційного продукту, створеного як в Європі, так і за її межами. Сфера діяльності цих структур включає надання консультацій з пошуку партнерів для комерціалізації результатів наукових досліджень, підготовку до підписання угод, ліцензій, умов використання нових технологій тощо. [48]

Достатньо цікавим є досвід країн – кандидатів на вступ до ЄС. Так, Туреччина «внаслідок підтримки інноваційної діяльності з Фонду розвитку технологій збільшила фінансування науково дослідницького сектору майже в 10 разів. Через те, що не всі проекти отримують практичне втілення через нестачу коштів на стадії комерціалізації, в країні запроваджено низку преференцій і заохочень. Всі заходи фінансової підтримки мають кінцевий термін і передбачають їх повернення. До розробок з подальшою перспективою комерціалізації залучаються не тільки вітчизняні, а й зарубіжні компанії та установи. Крім того, в країні створено вільну технологічну зону «Мармара-центр», в рамках якої передбачається залучення іноземних компаній до створення та впровадження інноваційних проектів» на пільгових умовах .[45]

Одним з найважливіших аспектів розвитку інноваційної діяльності є належне фінансування інноваційних процесів – на рівні не менше 2 % ВВП. Для країн ЄС даний показник в докризові роки складав 4 %, у США – 5 %, Японія інвестує у дослідження і розробки більше 3,4 % ВВП. Важливим є також питання щодо джерел фінансування інноваційної діяльності. Так, Європейські країни на 57,1 % фінансують дослідження і розробки за рахунок коштів приватних бізнес-інвесторів, в Японії бізнес фінансує 77,1 % НДДКР, для США важливим джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються державні кошти – 27,7 %.

Наявність значної державної підтримки фінансування досліджень і розробок є характерною також для європейської інноваційної системи – 34,4 % всіх інноваційних витрат. Розвинені країни Європи активно залучають кошти іноземних інвесторів, в тому числі транснаціональних корпорацій США та інших країн світу.

Крім того, як зазначалось вище, на активність та обсяги інноваційних процесів впливають темпи та динаміка прямих іноземних інвестицій. Провідну роль у здійсненні ПІІ інноваційної спрямованості відіграють транснаціональні корпорації, які в рамках власної мережі фінансують

дослідницькі організації за кордоном. Так, ТНК США фінансують близько 200 даних установ, розташованих за кордоном (в Японії, Канаді, Великобританії, Франції, Німеччині, Сінгапурі, на Тайвані, у Китаї, в Індії).

Щодо інноваційної системи країн з перехідною економікою, до яких належить Україна, «роль держави як у регулюванні, так і фінансуванні інноваційної діяльності в них є незначною – відсутня державна підтримка інвестиційно-інноваційних заходів, дієві стимулюючі механізми. Неприділення належної уваги інвестиційно-інноваційній складовій в рамках національних економічних систем призводить до того, що інноваційна спроможність національних економік обмежується наслідуванням інновацій. Зростання ж науково-інноваційного потенціалу і розширення інноваційних можливостей національної економіки є можливим виключно на основі державної підтримки інноваційної діяльності, орієнтації економіки» на науково-інноваційний розвиток.[63]

Слід також вказати на необхідність «реформування національних патентних законодавств і проблеми, які гальмують даний процес, зважаючи на активне лобіювання з боку ТНК ухвалення вигідних для себе нормативних актів на національному та міжнародному рівні. Перш за все, це стосується питань захисту інтелектуальної власності. Безумовно, даний процес має враховувати галузеві особливості високотехнологічних виробництв, оскільки це може зумовлювати різноспрямованість інтересів щодо спрямованості патентного законодавства (так, фармацевтичні 250 корпорації виступають за підвищення патентного захисту своїх розробок, виходячи з надзвичайної дороговизни розробки інноваційних лікарських засобів; корпорації ж зі швидко зростаючої сфери інформаційних технологій, навпаки, зацікавлені у зниженні рівня патентного захисту, оскільки необхідність патентування суттєво гальмує у часі розробку нових інформаційних технологій). Врахування галузевих особливостей у глобальному масштабі сприятиме конвергенції національних патентних» законодавств і створить додаткові важелі активізації інноваційної діяльності країн.

Для формування цілісної системи інноваційного забезпечення транснаціоналізації світової економіки важливого значення набуває регулювання діяльності ТНК. Виділяють такі рівні вказаного регулювання:

– наддержавний – основною метою регулювання на наддержавному рівні є забезпечення розвитку світової економіки через активізацію транснаціональної діяльності (регулювання конкуренції, захист вільної торгівлі, інвестицій тощо), формування кодексів корпоративної поведінки, укладання багатосторонніх договорів. Функції регулювання здійснюють наддержавні політико організаційні утворення (ООН, МВФ, Світовий банк, НАФТА, СОТ та ін.);[72]

– міждержавний – основною метою регулювання на міждержавному рівні є покращення позицій ТНК у світовій економіці (підвищення конкурентоспроможності, отримання нових технологій, розширення ринків збуту продукції, доступ до ресурсів інших країн), перш з все, через залучення іноземних інвестицій, відповідно основним інструментом регулювання діяльності ТНК на міждержавному рівні виступають двосторонні інвестиційні угоди:

– внутрішньодержавний – основною метою на державному рівні є вирішення макроекономічних проблем (проблем безробіття, інфляції, формування сукупних попиту та пропозиції, збільшення обсягу валового внутрішнього продукту тощо). Для цього органи державної влади використовують законодавчу базу, яка регулює всі економічні відносини між ТНК і країнами, де вони розміщені;

– суспільний – основною метою регулювання на даному рівні є підвищення рівня добробуту у суспільстві. В основі суспільного регулювання знаходяться традиції, виховання, сформована суспільна думка.

Одночасно на кожному рівні можливості регулювання діяльності ТНК є обмеженими (так, наддержавне регулювання має рекомендаційний характер), тому виникає потреба у поєднанні регулюючих важелів на кожному рівні, тобто у транскрівневому підході щодо регулювання

транснаціоналізації (наддержавні інститути шукають підтримки держави, яка використовує методи прямого впливу на інвестиційну та господарську діяльність ТНК; з іншого боку, при укладанні двосторонніх та багатосторонніх інвестиційних угод на державному рівні використовуються кодекси корпоративної поведінки, створені на наддержавному рівні). Зміст трансрівневого регулювання діяльності ТНК полягає у такому:

- 1) вплив суспільства на політику держави щодо регулювання діяльності ТНК;
- 2) вплив державних органів влади на суспільний рівень;
- 3) вплив державних органів влади на міждержавний рівень;
- 4) вплив міждержавного рівня на державний рівень;
- 5) вплив держав як суб'єктів регулювання діяльності ТНК на наддержавний рівень;
- 6) вплив наддержавних інститутів на міждержавний рівень.

Основні дієві важелі «регулювання діяльності ТНК, безумовно, існують на країновому рівні. Держави можуть залучати інвестиції, нові технології виробництва, менеджменту ТНК за допомогою укладання договорів на міждержавному рівні. Однак результативне регулювання діяльності ТНК можливе лише за умови об'єднання зусиль суб'єктів різних рівнів в рамках управління світовим господарством. Дана трансрівнева взаємодія має привести у відповідність прагнення ТНК уникати регуляторних обмежень і можливості держави сприяти максимізації корисного ефекту» від залучення транснаціонального капіталу в національну економіку.

З урахуванням «вищевикладених регуляторних міркувань, а також на основі аналізу інфраструктури інновацій, створюваної на міжнародному рівні, можна зробити висновок щодо потреби в серйозній трансформації архітектури національної інноваційної системи України і її інфраструктурного забезпечення. При цьому формування сучасного інфраструктурного забезпечення національної інноваційної системи

внаслідок складності, багатоаспектності та високої вартості вимагає для практичної реалізації обмеженої кількості визначених пріоритетів.[76]

Це є тим більш важливим, що на «сьогодні вихід України на міжнародні ринки ускладнено через недостатній ступінь інноваційності вітчизняної продукції. Незважаючи на задекларований перехід української економіки на інноваційну модель, країна на сучасному етапі розвивається, насамперед, за рахунок сировинного та експортоорієнтованого секторів економіки. Інноваційна активність вітчизняних підприємств не збільшується, національний дослідницький потенціал використовується не повною мірою. Обсяги державного фінансування науково-технічної діяльності в Україні протягом останніх років не перевищують 0,2 % ВВП при нормі 1,7 %. В результаті понад 90 % продукції, яка виробляється в Україні, не має відповідного науково технічного забезпечення.» Як наслідок – вітчизняна продукція є недостатньо конкурентоспроможною.[52]

Для забезпечення «сприятливого інноваційного клімату необхідним є впровадження державних заходів, серед яких: розробка дієвої системи охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності; визначення системи пріоритетів науково-технічного розвитку; розробка державних цільових програм інноваційного розвитку; формування системи професійної підготовки та перепідготовки кадрів необхідної кваліфікації; впровадження дієвого механізму мотивації діяльності працівників інноваційної сфери; закріплення за інноваційним потенціалом системоутворюючої» та капіталоутворюючої ролі в державі .

Загалом формування «ефективного управління інноваційними процесами слід починати з кардинального покращення інноваційного клімату, тобто з суттєвого підвищення інноваційної привабливості країни в цілому. Як було зазначено вище, сприятливий інноваційний клімат досягається за рахунок використання комплексу чинників науково-технічного, виробничого, фінансового, кадрового, природно-ресурсного, соціального та іншого характеру. Таким чином, перехід до інноваційної

моделі розвитку є можливим виключно» на основі ефективної інноваційної політики держави.

Важливість інноваційного «клімату» визначається тим, що його створення визначає: можливості для виробництва нових або покращених видів продукції та послуг; можливості для зміни соціальних відносин в суспільстві (кадрові інновації); можливості для розробки нових методів управління (управлінські інновації); можливості для створення нових механізмів просування продукції на ринок (ринкові інновації); можливості продукування і придбання ноу-хау, патентів;» можливості взаємодії влади і бізнесу; можливості комерціалізації технологій тощо.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі світогосподарського розвитку транснаціоналізація економіки призводить до виникнення нових різнорівневих взаємозалежностей, визначаючи місце країн у міжнародному розподілі праці.

Виходячи з того, що вирішальним чинником забезпечення ефективності діяльності ТНК виступає міжнародне виробництво товарів і послуг, встановлено провідні ознаки трансформаційних процесів транснаціоналізації економічної діяльності на сучасному етапі світогосподарського розвитку: зміна характеру участі країн і підприємств у міжнародному поділі праці; розвиток форм міжна родного виробництва ТНК; більш високий рівень інтернаціоналізації виробництва і капіталу; активізація форм міжнародної економічної діяльності.

Провідну роль у системно-структурному забезпеченні транснаціоналізації світової економіки відіграє інноваційна складова, внаслідок чого на сучасному етапі транснаціональні компанії виступають міжнародним регулятором світового виробництва та розподілу продукції, рушійною силою забезпечення і підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн.

Таким чином, інноваційний чинник перетворився на стратегічний імператив розвитку світової економіки, а інноваційний розвиток останньої має синергетичний та системний характер: виходячи з того, що діяльність сучасних ТНК представляє собою соціотехнічну систему, яка взаємодіє із суспільною та екологічною системами, обґрунтовано, що вказана взаємодія надає ТНК загальносистемних властивостей, якими не володіє жодна із вказаних систем окремо.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується всебічним розширенням та поглибленням міжнародних економічних відносин у виробничій, торговельній, фінансово-інвестиційній сферах. Під впливом процесів транснаціоналізації відбувається якісна трансформація світогосподарської структури з переходом до глобальної акумуляції та

перерозподілу ресурсів. Теоретичні концепції ТНК (неокласична теорія вивезення капіталу, теорія ринкової влади, теорія монополістичних переваг, теорія життєвого циклу галузі, теорія олігополістичної реакції, теорія інтерналізації, теорія трансакційних витрат, еkleктичної парадигми, теорія конкурентних переваг) у цілому відображають сучасну мотивацію їхньої міжнародної експансії.

На макроекономічному рівні транснаціоналізація забезпечує приплив до національної економіки капіталу, сприяє її технологічному вдосконаленню, динамізує внутрішній ринок та підвищує його конкурентність, зміцнює зовнішньоекономічні позиції країни. На мікроекономічному рівні забезпечується залучення ресурсів для технологічної модернізації, розширюються та диверсифікуються міжнародні зв'язки у світових корпоративних системах, адаптується передовий зарубіжний досвід управління, підвищується кваліфікація національного персоналу тощо. Водночас уможлиблюється захоплення іноземними фірмами найбільш розвинутих та перспективних сегментів ринку; посилюється нестійкість інвестиційного процесу внаслідок деінвестування, цінова дестабілізація ринків через використання механізму трансфертних цін, монополізація ринків, зростання тиску на уряд приймаючої країни для лобіювання інтересів ТНК, еміграція висококваліфікованої робочої сили.

В результаті вищезазначених процесів у світовій економіці формується поліцентрична модель інноваційної політики ТНК, внаслідок чого транснаціональні корпорації перетворюються на провідну рушійну силу світового інноваційного розвитку.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що для системного розуміння ролі, яку відіграє інноваційне забезпечення у трансформації процесів транснаціоналізації, необхідним є використання міждисциплінарного підходу, який надає розуміння системоутворюючої ролі інноваційної складової у становленні сучасної світогосподарської системи, у

зміні характеру взаємодій між суб'єктами останньої, а також в активізації процесів транснаціоналізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деякі тенденції розвитку ТНК в Україні О. І. Антоненко. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part3/56.pdf.
2. Бирка М. І. Теоретико-методологічні підходи до аналізування прямих іноземних інвестицій в контексті їх залучення М. І. Бирка Науковий журнал «Стратегія розвитку України (Економіка. Соціологія. Право)». 2012. С. 34-41.
3. Васечко Л. І. Огляд понятійного апарату фінансово-економічної безпеки підприємства Л. І. Васечко. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. С. 115-118.
4. Гіл Ч. Міжнародний бізнес: Конкуренція на глобальному ринку: пер. з англ. Ч. Гіл. К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2011. 856 с.
5. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія П. О. Куцик, О. І. Ковтун, Г. І. Башнянин. Львів : Видавництво ЛКА, 2015. 594 с.
6. Корбутяк А. Г. Взаємозв'язок економічної безпеки держави та підприємства А. Г. Корбутяк Матеріали ювілейної міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні виміри розвитку економіки в умовах глобалізації». 15 жовтня 2014 р. Чернівці, 2014. С. 58-61.
7. Куцик П. О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : [монографія] П. О. Куцик, О. І. Ковтун, Г. І. Башнянин. Львів , 2015.594 с.
8. Мовсесян А. Г., Огнивцев С. Б. Мировая экономика А. Г. Мовсесян, С. Б. Огнивцев. М. : Финансы и статистика, 2001.656 с.
9. Молчанова Е. Взаємодія транснаціональних корпорацій з національними економіками Е. Молчанова Аналітичне видання фонду ім. Фрідріха Еберта. URL : <http://www.fes.kiev.ua>.
10. Невиконана місія. Транснаціональні корпорації не стали в Україні локомотивами розвитку. URL: <http://tyzhden.ua/Economics/74634>.

11. Ночвіна І. О. Особливості діяльності транснаціональних корпорацій в Україні та їх вплив на національну економіку І. О. Ночвіна Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. Сковороди. Економіка. 2014. С. 200.
12. Павлов В. І. Ринок цінних паперів в умовах приватизації: регіональний аспект В. І. Павлов, І. В. Кривов'язюк. Луцьк : Надстир'я, 2002. 160 с.
13. Пенська І. О. Особливості впливу ТНК на економічний розвиток України І. О. Пенська: Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2015. С. 114-124.
14. Рогач О. І. Транснаціональні корпорації у світовому господарстві : монографія О. І. Рогач. К. : ВЦ «Київський університет», 2016. 150 с.
15. Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : О. І. Рогач. К. : Либідь, 2015. 720 с.
16. Сіроока К. О. Вплив ТНК на розвиток економіки України: переваги та недоліки Студентська науково-практична конференція «Тенденції розвитку глобальних та локальних процесів в національній економіці. «Хмельницький національний університет. URL: <http://mev.khnu.km.ua>
17. Скавронська І. В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік І. В. Скавронська, О. В. Мадараш. Молодий вчений. 2016. С. 197-200.
18. Титов А. Н. Тенденции формирования транснациональных корпораций А. Н. Титов Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова. 2011. С. 247-248.
19. Транснаціональні корпорації : навчальний посібник В. Рокоча, О. Плотніков, В. Новицький та ін. : Таксон, 2011. 304 с.
20. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич та ін. / за ред. Т. Г. Васильціва. Львів, 2012. 386 с.

21. Чумак Н. В. Проблемні аспекти діяльності транснаціональних корпорацій в Україні Н. В. Чумак Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 9. С. 719-723.
22. Шабаліна Л. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України Л. Шабаліна, М. Корнейченко. Донецьк : Економіка, 2012. С. 59-63.
23. Якубовский С. О. Транснациональные корпорации: особенности инвестиционной деятельности С. О. Якубовский, Ю. Г. Козак, О. В. Савчук. К. : ЦНЛ, 2016. 488 с.
24. Forbes. The World's Biggest Public Companies 2018 URL: <http://www.forbes.com/global2000/>.
25. Fortune. Annual ranking of the world's largest corporations 2017 Global 500. URL: <http://fortune.com/global500/>.
26. World Investment Report 2018: Transnational Corporations Extractive Industries and Development. UNCTAD, United Nations, New York and Geneva, 2007 URL: <https://nv.ua/>.
27. World Investment Report 2019 Investor Nationality: Policy Challenges. UNCTAD, United Nations. URL: <https://nmsk.top/>, <https://gtmarket.ru/research/foreign-direct-investment-index/info>
28. URL: <http://prob-economy.kpi.ua>.
29. Тараненко І. В. Моделювання впливу інноваційного потенціалу на конкурентоспроможність країн в глобальному середовищі / І. В. Тараненко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: зб. наук. пр. – К.: Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. – 2013. – Вип. 114. – Ч. 2. – С. 121–131.
30. Тараненко І.В. Модифікація глобалізаційно-інноваційної моделі світової економіки на засадах сталого розвитку: нові виміри конкурентоспроможності / І.В. Тараненко // Європейський вектор економічного розвитку. – 2013. – № 1(14). – С. 172–185.

31. Тараненко І.В. Неоднорідність суб'єктно-просторової структури глобальної економічної системи / І. В. Тараненко, Ю. К. Тараненко // Економічний простір: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2011. – № 55. – С. 58–67.
32. Таранюк Л.М. Методологія реінжинірингу бізнес-процесів промислових підприємств / Л.М.Таранюк // Механізм регулювання економіки, 2011, N.1. – С.111-119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/24507/1/3.2_taranyuk.pdf
33. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. – М.: Экономика, 1989. – 243 с.
34. Тенденции развития мировой экономики, динамика мировых товарных рынков [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mirprognozov.ru/prognosis/economics/tendentsii-razvitiya-mirovoy-ekonomiki/ru>
35. Теорії інноваційного розвитку. Циклічність економічного розвитку і роль інновацій у ньому [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/73255/investuvannya/teoriyi_innovatsiynogo_rozvitku
36. Трансформація процесу транснаціоналізації в умовах зростання невизначеності глобального економічного середовища: Монографія. Під ред. Орехової Т.В. – Д.: Норд Прес, 2011. – 652 с. 308
37. Туган-Барановский М.И. Избранное. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов. / М.И. Туган-Барановский // М.: Наука, РОССПЭН, 1997. – 574 с.
38. УкрАВТО в 2012г. // Investfunds група Сbonds. Новости. – 2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.investfunds.ua/news>
39. Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу: Монография: [в 4 т.], Т. 1 / [В.И. Дубницкий, М.П. Войнаренко, З.В. Герасимчук и др.]; под общ. ред. В. И. Дубницкого и И.П. Буле ва; НАН Украины. Ин-т экономики промышленности; Донецкий экономико-

гуманитарный институт; Академия экономических наук Украины. – Донецк: Юго-Восток, 2001. – 572 с.

40. Федулова І.В. Локальний інноваційний клімат і його складові / Ш.В.Федулова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10771/1/Local%20innovation%20climate.pdf>

41. Федулова Л.І. Інноваційна економіка / Л.І. Федулова. – К.: Либідь, 2006. – 480 с.

42. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика: Монографія / за ред. Л.І. Федулової. – К.: Основа. – 2005. – 552 с.

43. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини. Сучасні міжнародні економічні відносини / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – 255 с.

44. Філіпенко А.С. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. 2-ге вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 582 с.

45. Фінансово-економічний механізм інноваційно-інвестиційного розвитку України: монографія / За ред. О. А. Кириченка. – К.: НАУ, 2008. – 325 с. 309

46. Форд избавляется от европейцев // Эксперт Online 2.0 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.expert.ru/news>

47. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти / наук. керівник проекту акад. НАН України М. З. Згуровський // Міжнародна рада з науки (ICSU); Комітет із системного аналізу при Президії НАН України; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»; Інститут прикладного системного аналізу НАН України і МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. – Київ: НТУУ «КПІ», 2015. – 136 с.

48. Хартман В., Шток В. Критический анализ буржуазных теорий и практики управления промышленными исследованиями и разработками: Пер с нем. – М.: Прогресс, 1979. – 546 с.
49. Хвесеня Н.П. Инновации: антропологический и институциональный подход // Journal of institutional studies (Журнал институциональных исследований). – Т. 4. – № 4. – 2012. – С. 144–151.
50. Циганкова Т.М. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ: монографія / Т.М. Циганкова. – К.: КНЕУ. 2006. – 576 с.
51. Чайка Г.Л. Синергізм в управлінні / Г.Л. Чайка. – К.: Знання, 2011. – 70 с.
52. Чухрай Н.І. Інноваційний розвиток України: основні бар'єри та напрями їх подолання / Н.І.Чухрай // НУ «Львівська політехніка». – 2008. – № 633. – С. 761–767.
53. Шабаліна Л. Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України / Л. Шабаліна, М. Корнейченко // Схід. – 2012. – № 3 (117), травень-червень. – С. 59–64.
54. Шевчук В.Я. Формування інноваційної моделі сталого розвитку України в посткризовий період / Економічний часопис. – 2010. – № 1–2: [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.soskin.info/> 310
55. Шимали М. Государство и транснациональные компании / М.Шимали // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – № 4.
56. Школа І.М. Міжнародні економічні відносини / І.М.Школа, В.М. Козменко, О.В. Бабінська. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 544 с.
57. Шугуров М. Глобальный инновационный разрыв – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/twenty-ninth/03.htm>. – дата обращения 12.11.2013.

58. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала и цикла конъюнктуры): Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1982. – 565 с.
59. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1983. – 455 с.
60. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Логвинова С.Н. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності. 2-ге вид. перероб. та доповн./ За ред. Якубовського С.О., Козака Ю.Г., Логвинової Н.С. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – 452 с.
61. Assessing the Sustainable Competitiveness of Nations. The Global Competitiveness Report 2012-2013. – World Economic Forum, Geneva, 2012. – 545 p [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf.
62. Dunning J. The Competitive Advantage of Countries and Activities of Transnational Corporation – Cambridge Press, 1992. – 250p.
63. Economic Intelligence Unit, EUI Country Data, accessed on 19 August 2014.
64. Europe: European Union: Economy Overview [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cia.gov>.
65. Federal Research and Development Funding: 2014. Congressional Research Service. W., 2014, p.10. 311
66. Ghemawat P., Pisani N. Are Multinationals Becoming Less Global? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.blogs.hbr.org/2013/10/are-multinationals-becoming-less-global/>
67. Global Economic Outlook 2014-2020. Beyond the Crisis: Sustained Global Economic Growth? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.atkearney.com/documents/10192/5180587/Beyond+the+Crisis+Sustained+Global+Economic+Growth+Global+Economic+Outlook+2014-2020/47df1c5c-afd4-455f-91cf-dec2924889c8>

68. Global Investment Trends Monitor, 2015. – UNCTAD, NY and Geneva. – 19 p.
69. Gross domestic product 2014, PPP, World Bank accessed on July 2015.
70. Harford J. What Drives Merger Wave? / J. Harford // Journal of Financial Economics. 2005. No.77. – P. 529–560.
71. Innovation and Commercialization, 2010. McKinsey Quarterly, July 2010.
72. Innovation Regions in Europe Network. – European Commission. IRC-IRE: Central Unit, May 2006.
73. Liu L. China's Industrial Policies and the Global Business Revolution. The case of the Domestic Appliance Industry / L. Liu. – New York: Routledge, 2005. – 168 p.
74. Long-term macroeconomic forecasts. Key trends to 2050. The Economist Intelligence Unit, 2015.
75. Makogon Y. Prospectives of innovative development of Ukraine's economy / Y.Makogon // Herald of Kyiv National University of Trade and Economics. – № 6(92). – 2013. – P. 28–38.
- Mitchell M.L., Mulherin J.H. The Impact of Industry Shocks on Takeover and Restructuring Activity / M.L. Mitchell, J.H. Mulherin // Journal of Financial Economics, 1996. Vol. 41. – P. 193–229.
76. Кістерський Л.Л. Міжнародна технічна допомога: шляхи підвищення ефективності / Л.Л. Кістерський, Т.В. Липова. – К. : [б. в.], 2010. – 240 с.
77. Ковч В. Інноваційні економічні цикли / В.Ковч // Галицький економічний вісник. – 2011. – №2(31). – С. 51-55
78. Козак Ю.Г., Лукьяненко Д.Г., Макогон Ю.В. та ін. Міжнародна економіка. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури , 2006. – 672 с.
79. Козлова А.І. Інноваційна модель розвитку економіки України: міжнародні пріоритети / А.І. Козлова // Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 725. – С. 125–129.

80. Кондратьев В.Б. Компании и инновации: локальный взгляд на глобальные изменения / В.Б.Кондратьев // [Электронный ресурс]. – Режим доступа:http://www.perspektivy.info/book/kompanii_i_innovacii_lokalnyj_vzglad_na_globalnyje_izmenenija_2011-06-22.htm

ДЕКЛАРАЦІЯ
АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗНУ

Я, Вишневський Дмитро Олександрович, студент 2 курсу, форми навчання заочної, факультету економічного, спеціальності економіка та управління ринком землі, адреса електронної пошти joyka635@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Транснаціоналізація бізнесу та її вплив на національну фінансово-економічну безпеку» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ Вишневський Д.О.

Дата _____ Підпис _____ Бабміндра Д.І.